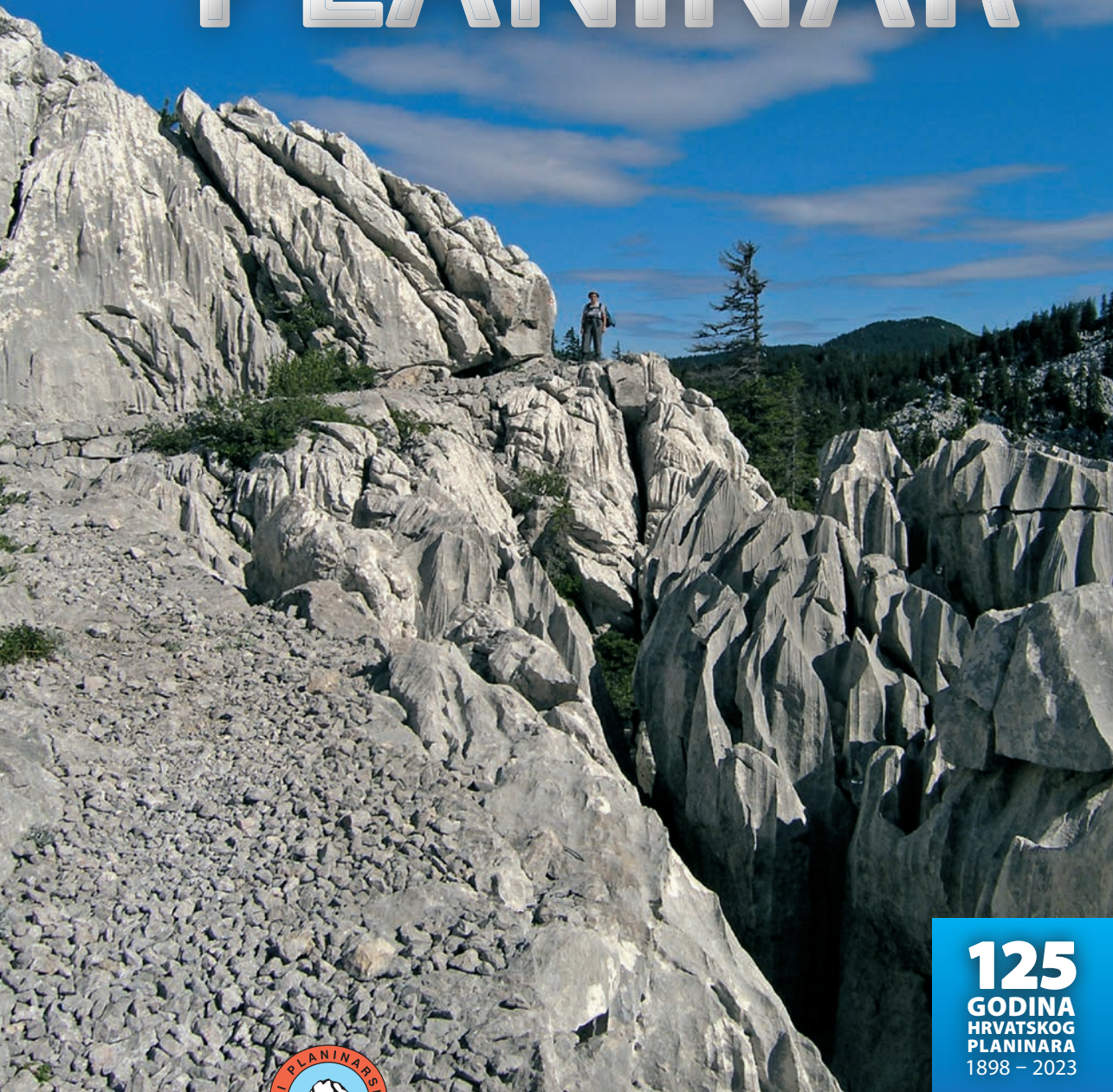

HRVATSKI PLANINAR

125
GODINA
HRVATSKOG
PLANINARA
1898 – 2023

ISSN 0354-0650

GODIŠTE **115**

ČASOPIS HRVATSKOGA
PLANINARSKOG SAVEZA
izlazi od 1898. godine

5

SVIBANJ
2023

HRVATSKI PLANINAR

ČASOPIS HRVATSKOGA PLANINARSKOG SAVEZA

»Hrvatski planinar« časopis je Hrvatskoga planinarskog saveza. Prvi je broj izašao 1. lipnja 1898. Od 1910. do 1913. tiskao se kao podlistak naziva »Planinarski list« u časopisu »Vijenac«. Od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. časopis nije izlazio, a od 1949. do 1991. godine izlazio je pod imenom »Naše planine«. Časopis izlazi u jedanaest brojeva godišnje (za srpanj i kolovoz kao dvobroj).

Nakladnik

Hrvatski planinarski savez
Kozarčeva 22, 10000 Zagreb
www.hps.hr
OIB 77156514497

Pretplata i informacije

Ured HPS-a
tel. 01/48-23-624
tel. 01/48-24-142
uredhps@hps.hr

Uredništvo

Adresa elektroničke pošte
za zaprimanje članaka,
vijesti i ilustracija:
hrvatski.planinar@hps.hr

Tisak

Kerschhoffset d.o.o.,
Ježdovec

ISSN 0354-0650

Glavni i odgovorni urednik

Alan Čaplar
alan.caplar@hps.hr

Urednički odbor

Darko Berljak
prof. dr. Darko Grundler
Damir Janton
Ivan Hapač
Faruk Islamović
Krunoslav Milas
Radovan Milčić
prof. dr. Željko Poljak
Robert Smolec
Damir Šantek
Klara Jasna Žagar

Lektura i korektura

Željko Poljak
Robert Smolec
Radovan Milčić

Pretplata

Godišnja pretplata za Hrvatsku
iznosi **19,90 eura (149,94 kuna)**.

Pretplata se uplaćuje na žiro-račun Hrvatskoga planinarskog saveza HR4123600001101495742, pri čemu na uplatnici ili u obrascu za plaćanje, u rubrici »Poziv na broj«, treba biti upisan Vaš pretplatnički broj.

Godišnja pretplata za inozemstvo

iznosi 35,00 eura, a uplaćuje se na račun BIC ZABA-HR2X 25731-3253236, također uz poziv na pretplatnički broj.

Cijena pojedinačnog primjerka je 2,00 eura (+ poštarina).

Vaš pretplatnički broj otisnut je uz Vašu adresu na listiću za slanje časopisa. Nakon uplate i evidentiranja u HPS-u, na tom listiću možete vidjeti naznaku o obavljenoj uplati.

Kako se pretplatiti

Zainteresirani za pretplatu na časopis trebaju se telefonom, elektroničkom poštom ili putem web obrasca javiti u Ured Hrvatskoga planinarskog saveza (ured.hps@hps.hr, 01/48-23-624, 01/48-24-142).

Časopis se distribuira poštom, na osobnu adresu pretplatnika.

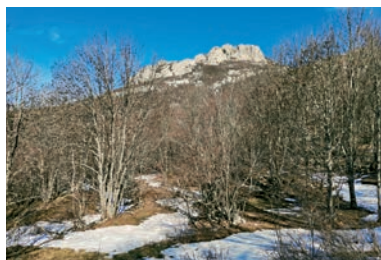
Godišnja pretplata se odnosi na kalendarsku godinu, pa novi pretplatnik nakon uplate dobiva sve brojeve tiskane u tekućoj godini. Pretplata se automatski produžuje na sljedeću godinu, do opoziva. S prvim se brojem u novoj godini pretplatnicima fizičkim osobama šalje uplatnica za pretplatu, a pretplatnicima pravnim osobama računi.

Bibliografija

Stari brojevi časopisa u PDF formatu i bibliografski pretraživač sadržaja svih dosad izdanih brojeva dostupni su na web stranici HPS-a www.hps.hr

Suradnja u časopisu

Časopis objavljuje sve vrste članaka i vijesti zanimljivih za planinare. Prednost imaju prilozi sa zanimljivim temama koji su popraćeni boljim izborom ilustracija. Slike se mogu slati elektroničkom poštom ili putem web-servisa za velike datoteke. Slike treba slati u originalnoj veličini (bez smanjivanja), ne unutar Word dokumenata. Uredništvo zadržava pravo redakture, lekture i korekture tekstova. Stavovi i mišljenja suradnika iznesena u časopisu nisu nužno stajališta Hrvatskoga planinarskog saveza.

21290 godina Premužičeve staze
na Velebitu**224**Milkovića stan –
obrat za obratom!**232**

Piz Bernina (4048 m)

238 Karlovačka obilaznica i
planinarska kuća Vodice

Sadržaj

Članci

212 90 godina Premužičeve staze na Velebitu

Alan Čaplar

224 Milkovića stan – obrat za obratom!

Raul Horvat

228 Izazov zvan Kilimandžaro

Feručo Lazarić

232 Piz Bernina (4048 m)

Željko Bockovac

238 Karlovačka obilaznica i planinarska kuća Vodice

Vitomir Murganić

247 Guske u magli

Damir Šantek

Rubrike

253 Planinarska faleristika:

Značke HPD-a Klek iz Ogulina
(priredio: Vjekoslav Kramberger)

255 Nova izdanja: Željko Bockovac:

Ekstrem, Zapisi s planinarskih i
alpinističkih putovanja

257 Kalendar akcija

258 Planinarska enigmatika

Tema broja

90 godina Premužičeve staze

Naslovnica

Premužičeva staza na
sjevernom Velebitu
foto: Alan Čaplar
125
GODINA
HRVATSKOG
PLANINARA
 1898 – 2023

90 godina Premužićeve staze na Velebitu

Alan Čaplar, Zagreb

»Tko bude u budućnosti ovim lijepim i komodnim putem prolazio, jedva će si moći da predstavi trud i napore, koje su morali da podnesu prvi pioniri, koji su se kretali ovim teško prohodnim terenom bez ikakvih staza...«

Ivan Krajač, Hrvatski planinar 1931, str. 272-276

Premužićeva staza jedinstven je spomenik graditeljskog umijeća i nedvojbeno najatraktivniji planinarski put u Hrvatskoj. Ta vješto građena dužinska planinarska staza omogućuje ugodan i siguran prolazak kroz najljepše

predjele sjevernoga i srednjeg Velebita između Zavižana i Baških Oštarija. Najatraktivnija je i najdojmljivija dionica kroz teško prohodan krševit splet Rožanskih kukova. Staza na mnogim mjestima omogućava impresivne vidike prema moru, iz »ptičje perspektive«, kao i izravan doživljaj pogleda na slikovite vrtače i škrape te brojne kamenite i klekovinom obrasle vrhove.

Važnost Premužićeve staze

Taj uzdužni, visinski turistički put vješto se koristi dužinom planine, neprekinutim visinskim

ALAN ČAPLAR

pojasom, panoramom ljutoga krša i vidikovcima prema moru, poštujući estetska načela i potvrđujući na svakom metru dužine izvođačku kvalitetu. Staza ne izbjegava težak teren, nego ga svladava gotovo stalno na podjednako nadmorskoj visini od oko 1500 m, s najvećim nagibom od 12 % (osim stubišta podno Crikvene). Gdje je god trebalo, solidno je podzidana, usječena u stijenu ili izvedena preko malih vijadukata, kako bi se izbjegla zavojitost i gubitak visine. Njezina je dužina, zajedno s odvojkom do vrha Šatorine i silazom u Štirovaču, veća od 60 km. Iako postoji već gotovo cijelo stoljeće, nije nimalo izgubila na važnosti, dapače, služi kao magistrala na koju se vežu brojni poprečni putovi. Orijentacija je na njoj laka, pa i u najgušćoj magli.

Premužićeva je staza jedini hrvatski planinarski objekt koji je jedinstven u europskim razmjerima, i ujedno jedan od najprepoznatljivijih.

Izgrađena je u vrijeme kad na Velebitu, a niti na podvelebitskoj obali, praktički još nije bilo nikakvog turizma, pa je utoliko fascinantnija vizionarska zamisao Ivana Krajača i Ante Premužića. Izgradnju staze omogućili su svojim angažmanom i sredstvima Direkcija šuma na Sušaku i

Hrvatsko planinarsko društvo (HPD) u Zagrebu, uz potporu uprave Savske banovine. Pa ipak, gradnja staze ne bi bila moguća bez Podgoraca, koji su je izgradili slažući kamen po kamen prema uputama šumarskog inženjera Ante Premužića. Staza je zbog toga ujedno i podsjetnik za brojne Podgorce, koji su radi ispaše, sa svojim blagom u ljetnim mjesecima još u prvoj polovici 20. stoljeća živjeli u svojim stočarskim stanovima na Velebitu. Taj je tradicionalan oblik stočarenja na Velebitu do današnjih dana sasvim zamro pa vrijedi istaknuti da staza ne bi mogla biti izgrađena bez domaćih ljudi s iskustvom u gradnji suhozida, voljnih i spremnih uključiti se u njezinu gradnju. Građa se nije dovozila, već se upotrebljavao velebitski kamen uzet na mjestu gradnje.

Staza je u čitavoj svojoj dužini široka 120 centimetara. Tako je solidno građena da se i danas njome može kao u šetnji prolaziti kroz najljući krš. S vremenom su kiše na mnogim mjestima isprale sitni drobljenac, a ponegdje nanijele zemlju na kojoj je niklo bilje i tako stazu suzilo na nogostup, no i dalje je u cijelosti prohodna i sigurna. Na najopasnijem mjestu, iznad duboke ponikve podno Pasarićeva kuka, malo prije

ALAN ČAPLAR

Premužićeva staza u Rožanskim kukovima

Jerković dôca, nekoliko se puta odronila, ali ju je o svojem trošku HPS uvijek popravljao, uglavnom u izvedbi legendarnoga zavižanskog domaćina Drage Dražena Vukušića (1930. – 2007.). Neke su dionice u međuvremenu pretvorene u cestu, i to 2,5 km podno Zavižana i 3 km prije Baških Oštarija.

Na samoj su stazi četiri planinarska objekta: planinarski dom Zavižan, Rossijevo sklonište, planinarska kuća Alan i planinarsko sklonište Skorpovac, a blizu nje još četiri: sklonište na Ograđenici, Kugina kuća te domovi Ravni dabar i Prpa na Baškim Oštarijama.

Danas se najpopularnijom dionicom staze, onom koja vodi kroz vrlet nekoć nepristupačnih Rožanskih kukova, lako može proći u jednodnevnom izletu. Veće se skupine ujutro autobusom

dovezu do Zavižana, a nakon šest sati hoda kroz Rožanske kukove autobus ih dočeka na prijekoju Velikom Alanu. Postoji i mogućnost prijekoja kombi vozilom između Zavižana i Alana, te povratak njime na početnu točku u istom danu.

Opširan opis cijele staze objavio je prvi put HPD 1939. u knjižici Slavka Šagovca »Opis označenih puteva po Velebitu«. Ta je knjižica danas vrijedan dokument zbog prikupljenih toponima koji bi ostali nepoznati nakon raseljavanja velebitskih gorštaka. Nakon toga je staza detaljno opisana u vodičima »Velebit« i »Hrvatske planine« Željka Poljaka te »Velebitski planinarski put« i »Planinarski vodič po Hrvatskoj« Alana Čaplara.

Uloga dr. Ivana Krajača

Idejni začetnik gradnje Premužićeve staze bio je alpinist, političar i pravnik dr. Ivan Krajač (1877. – 1945.), koji je kao zaljubljenik u Velebit o toj svojoj zamisli pisao mnogo prije njezina ostvarenja, još u vrijeme kad je bio predsjednik HPD a.

Na zajedničkim velebitskim izletima Premužić je poznatom planinarskom piscu, uredniku i istraživaču prof. dr. Željku Poljaku i suradnicima osobno svjedočio kako je upoznao Krajača. Premužiću je Krajač imponirao kao autoritativan predsjednik HPD-a i istaknut političar, a svojim ga je vizionarskim zamislima i neobičnom istraživačkom energijom oduševio za Velebit, premda nije bio planinar.

Premužić je u to doba radio kao šumarski inženjer u Direkciji šuma na Sušaku i pod njegovom su ingerencijom bile velebitske šume od Vratnika do Baških Oštarija. Krajač i Premužić zajedno su istraživali Rožanske kukove i spuštali se čak u njihovo podzemlje (jamu Varnjaču). Krajač je vizionarski predviđao da je izgradnja Rossijeve skloništa 1929. tek prvi korak prema otvaranju Rožanskih kukova planinarima jer kroz njihov ljuti krš mogu proći samo malobrojni vješti planinari. Krajačeve su ideje nadahnule Premužića i on je proveo u djelo njegovu viziju – uzdužni turistički put od Zavižana do Baških Oštarija. No dok je Premužić ovjekovječen u imenu staze koju je projektirao i izgradio, Krajačevo je ime unatoč njegovom burnom i uzbuđljivom životu te tragičnom svršetku bilo ne samo zaboravljeno, nego i sustavno zatirano.

Ivan Krajač, rodom iz senjske plemićke obitelji, bio je po zanimanju pravnik, ali bavio se i financijama. Istaknuo se kao publicist i političar, a napose kao planinar. Krajač je svojom vizijom i neobičnom energijom reformirao HPD; usmjerio ga je na Velebit i dinarske planine, a HPD razvio u širinu, tako da se broj članova udeseterostručio. U kratkom razdoblju kad se vođa opozicijske Hrvatske seljačke stranke Stjepan Radić sporazumio s vladom kralja Aleksandra, Krajač je 1925., kao Radićev suradnik, postao ministar trgovine i industrije u beogradskoj vladi. Iskoristio je tu ulogu da ostvari neke svoje ideje i novčano ih podupre. Među njima su, primjerice, proglašenje prvoga nacionalnog parka u Hrvatskoj (Štirovača na Velebitu 1928.), gradnja planinarske kuće na Zavižanu (1927.) i tiskanje »Planinarskog vodiča po Velebitu« dr. Josipa Poljaka (HPD, Zagreb, 1929.). Kuća koju danas nazivamo planinarski dom Zavižan izgrađena je na temeljima planinarske kuće koju je zamislio i čiju je gradnju financijski podupro Krajač dok je bio ministar. Zbog toga se do 1945. zvala Krajačeva kuća.

Krajač je u svibnju 1945. netragom nestao na križnom putu, a njegovo je ime, zbog njegove političke pripadnosti i istaknutog hrvatstva, otada desetljećima sustavno zatirano.

Imajući u vidu Krajačevu ulogu u razvoju hrvatskog planinarstva, HPS je 2009. objavio njegovu biografiju, koju je napisao planinar,

glumac i publicist Vladimir Jagarić (1925. – 2011.). Biografija je pisana na vrlo čitljiv način i sustavno predstavlja Krajača kao velikana hrvatskog planinarstva.

Šumarski inženjer i graditelj Ante Premužić

Ante Premužić upisao se u planinarsku i šumarsku povijest kao projektant i graditelj staze duž Velebita, a istaknuo se još mnogim vrijednim djelima i postignućima.

Rođen je u Slavanskom Kobašu 11. siječnja 1889. Po završetku Kraljevske velike gimnazije u Požegi studirao je na Šumarskoj akademiji u Zagrebu i 1913. stekao zvanje šumarskog inženjera. Poslije Prvoga svjetskog rata službovao je u raznim mjestima, a 1926. premješten je u Direkciju šuma na Sušaku, gdje je ostao sve do 1935. U razdoblju službovanja na području Kvarnera i ličkoga krša usmjerio je svoj stručni rad na izgradnju cesta i putova. U vrijeme gradnje staze na Velebitu bio je građevinski referent u Direkciji, a nakon završetka gradnje bio je nakratko i direktor te Direkcije. Od 1935. bio je zaposlen u Odjelu za šumarstvo Banske uprave u Zagrebu, gdje je radio na uređenju bujica, a od 1948. do umirovljenja 1950. radio je u Saveznom institutu za pošumljavanje i melioraciju krša u Splitu. U dva je navrata radio kao voditelj Građevinskog odsjeka tadašnjeg Ministarstva šuma i rudnika u Beogradu.

Ivan Krajač

Ante Premužić

Ante Premužić na svojoj stazi

U svojem stručnom radu, osim izgradnjom staza i cesta, bavio se, kako je spomenuto, suzbijanjem bujica u kršu, pa je uspio regulirati i ukrotiti brojne bujične tokove (Vrapče, Šestine, Požeška dolina, Vinodol i dr.). Posebno se posvetio proučavanju problema seljačkog gospodarstva u krškim predjelima, povezujući ga s problemom pošumljavanja. Rezultat studiranja te problematike jest knjiga »Seljačko gospodarstvo na kršu«, tiskana 1940. Zbog ratnih okolnosti, ta je vrijedna publikacija tada ostala nezapažena, a nakon rata zaboravljena. O ulozi šumarstva i planinarstva u razvoju turizma pisao je u stručnoj šumarskoj literaturi te u časopisu Hrvatski planinar.

Istaknuo se kao inicijator, vrstan projektant i graditelj brojnih šumarskih i planinarskih putova na Velebitu, ali i na Plitvičkim jezerima, oko Čabra i Crikvenice te na otocima Rabu, Pagu i Krku.

Iz svoje stručne perspektive prostudirao je čitavo područje Plitvičkih jezera, njihovu tektoniku, hidrologiju i geologiju, a rezultat toga rada bile su staze oko jezera, koje i danas vrlo dobro služe svojoj svrsi. Uredio je pristupe špiljama Šupljari, Golubnjači i Vili Jezerkinji, a u Golubnjaču i Vilu Jezerkinju uveo je i električno osvjetljenje.

Za doprinos hrvatskom planinarstvu, HPD je još 1932. Premužića imenovao začasnim članom. Nakon Drugoga svjetskog rata odlikovan je zlatnim znakom Planinarskog saveza Jugoslavije.

Premинуo je u Zagrebu 30. studenoga 1979. u dobi od 90 godina. U to je vrijeme bio najstariji šumar u Hrvatskoj. Pokopan je u obiteljskoj grobnici na zagrebačkom groblju Mirogoju, na polju 129, grobnom mjestu 160.

Velebit prije stotinu godina

Početkom 20. stoljeća Velebit je bio uglavnom nepoznat i neistražen. Na njemu je u to vrijeme u ljetnim stanovima boravilo mnogo podgorskih stočara sa svojim blagom. Planinom su se tada kretali botaničari, geografi i geolozi, uglavnom obilazeći vrhove i držeći se ugaženih pješačkih staza.

Premužić je u prve tri godina svojeg službovanja na Sušaku (1926. – 1929.) prešao čitav Velebit uzduž i poprijeko, od Oltara do Svetoga brda, i to nebrojeno puta, u svim godišnjim dobima. Probijanje kroz Rožanske kukove bilo je tada, zbog konfiguracije krškoga terena, vrlo pogibeljno i gotovo nemoguće, o čemu svjedoči i iskustvo Premužića i kolege Marka Vukelića kada su morali neplanirano prenoćiti na terenu: »ljeti god. 1930. tražeći trasu budućeg puta prodirali su u južnom pravcu prema Rossijevoj kolibi čitav dugi ljetni dan i konačno su bili prisiljeni, da noć proborave u ovim kukovima gladni i žedni bez kapi vode, tako da su tek sljedeći dan sa najvećim naporom izgladnjeli i u najvećoj žeđi mogli da se provuku do Rossijeve kolibe.«

U takvim se okolnostima, iako u to vrijeme na Velebitu praktički još nije bilo planinara, rodila vizionarska zamisao o gradnji planinarske staze koja bi od Svetoga brda na jugu pa do Oltara na sjeveru prolazila čitavim Velebitom ne spuštajući se ispod 1000 metara. Pri provedbi

toga jedinstvenog zadatka, za koji nije bilo uzora ni kod nas ni u inozemstvu, nije se moglo računati na potporu pretpostavljenih, a ni na znatnije materijalne izvore. Pa ipak, da bi se ostvarila zamisao o izgradnji staze, postavljena su dva uvjeta, i to da ona mora služiti velebitskom stanovništvu kao prometnica, a budući da treba biti namijenjena i planinarima, da treba prolaziti kroz najljepše predjele planine ili barem uz njih.

Četiri godine izgradnje

Nakon dobivanja odobrenja Ministarstva šuma i ruda, 1930. započela je izgradnja staze. Najprije je sagrađena dionica od Alana prema Dabarskoj kosi. O koliko se složenom logističkom pothvatu radilo, svjedoči činjenica da je u radovima na toj dionici sudjelovalo 150 radnika, a na spoju Ograđenica – Dokozina plan još 24 čovjeka. Radovi na dionici na srednjem Velebitu završeni su u listopadu 1930. Te je godine izgrađen i dio puta od Alana podno Seravskog vrha prema Crikveni.

Put kroz Rožanske kukove gradile su 1931. dvije ekipe. Sa sjeverne je strane počela raditi skupina radnika pod vodstvom Marka Vukelića.

Ta je skupina uzimala vodu iz Modrić dolca. Do kolovoza 1931. bila su dovršena prva dva kilometra puta od Krajačeve kuće do Čemerikova dolčića, a do jeseni ta je skupina došla do sedla ispred vrtače podno kuka Čepuraša (1570 m). S južne je strane, tj. od Rossijeva skloništa, radila »partija« Nikole Šegote, koja je rabila vodu iz Rossijeva skloništa i iz sniježnice u njezinoj blizini. Šegotina skupina doprla je do jeseni 1931. iza zadnjih izdanaka Gromovače i nadomak sedla pod Kukom (1617 m). Na kraju 1931. skupine su bile međusobno udaljene tek dva kilometra, no pred njima je još bio »najinteresantniji, ali i najteži teren« Rožanskih kukova. Razmišljalo se i o angažiranju treće skupine, no zbog preteškog terena i nemogućnosti opskrbe vodom i hranom, od toga se odustalo.

Za 1932. ostale su nedovršene dionica od Gromovače do Čepuraša na sjevernom Velebitu i kratka dionica između Dabara i Baških Oštarija na srednjem Velebitu. Iako su već bili dogovoreni radnici, došlo je do zastoja u izgradnji staze jer do kolovoza 1932. Direkciji šuma na Sušaku nisu doznačena obećana sredstva, a HPD, zbog

Rožanski kukovi

ALAN ČAPLAR

Premužičeva staza Sjeverni i srednji Velebit

TUMAČ

- Vrh
- Planinarski dom
- Planinarska kuća
- Planinarsko sklonište
- Izletnički i lovački objekti
- Crkva, kapela
- Špilja
- Jama
- Premužičeva staza
- Markirani planinarski put
- Asfaltne ceste
- Makadamske ceste
- Važniji vodotoci (rijeka, potoci)
- More
- Naselje

0 1 2 3 4 5 km

velikih troškova izgradnje planinarskog doma na Risnjaku, nije mogao pozajmiti 30.000 dinara. Kada je u ljeto 1932. Banska uprava Savske banovine doznala potreban doprinos, radovi su nastavljeni, ali preostali posao nije mogao biti dovršen prije zime, pa je završetak izgradnje ostao za 1933.

Dinamiku izgradnje te obilježja i važnost staze redovito je u Hrvatskom planinaru od 1930. do 1933. opisivao Ivan Krajač, koji se i sam snažno založio da se pribave sredstva i dovrši započet posao na sjevernom Velebitu. Evo njegovih riječi: *Put iznosi oko 57 km. Nije to proširenje starih pučkih nogostupa, nego je izgrađen novi tehnički detaljno trasirani i solidno građeni 1,20 m široki put, koji je čvrsto podzidan, a gdje je trebalo, i u živac kamen usječen, i to u inače neobično naporno pristupačnom krškom terenu. Taj put nije kao dosadašnji putovi: vječna uzbrdica i nagla nizbrdica sa ponovnim naglim usponima...*

Otišavši 1935. sa Sušaka, Premužić nije dospio dovršiti južni dio svoje staze, premda je i za taj dio imao izrađen i elaborat i trasu. Premužićeva zamisao o stazi uzduž cijeloga Velebita ostvarena je 1969., kada je HPS uspostavio Velebitski planinarski put (VPP). Premužić je odao priznanje za taj pothvat tako što je unatoč poznoj dobi 4. srpnja 1969. osobno došao na Zavižan na otvorenje Velebitskog planinarskog puta. HPS mu se na 10-godišnjicu VPP-a 1979. odužio spomen-natpisom koji je dao uklesati u stijenu pored njegove staze, po uzoru na rimski Pisani kamen kod izvora Begovače.

Premužić je u Hrvatskom planinaru objavio više članaka o Velebitu, a 1932. u članku »Novi visinski put u Sjevernom Velebitu« (HP 1, 1931., str. 18) sažeto opisuje trasu, atrakcije i vidike na stazi te dinamiku izgradnje.

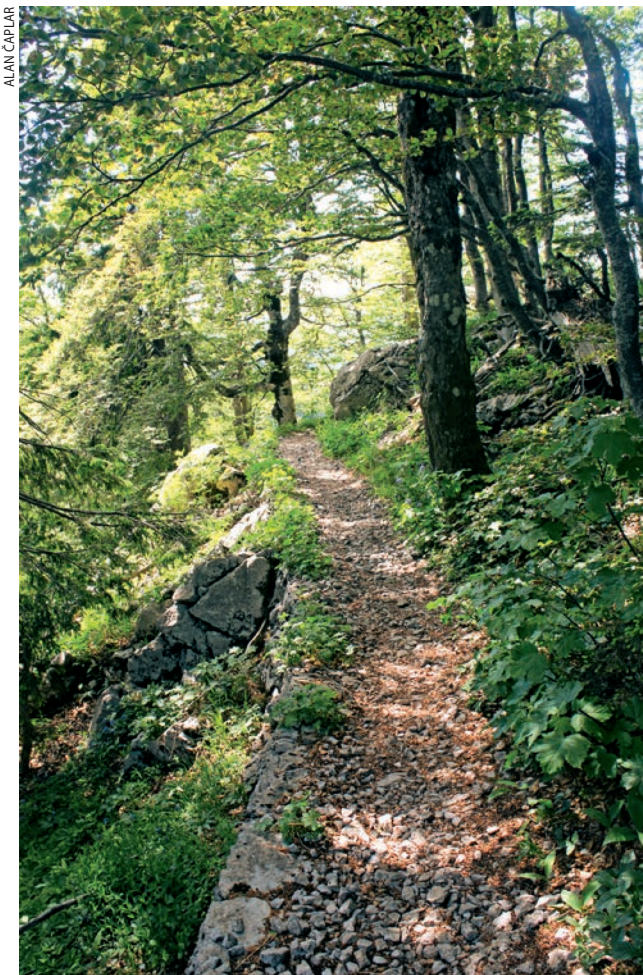
Kako se gradila Premužićeva staza

U Hrvatskom planinaru br. 1, 2000. (str. 21-22) objavljen je živopisan razgovor planinara Frana Brukete s Ivanom Miškulinom, posljednjim živućim graditeljem Premužićeve staze. Neposredno Miškulinovo svjedočanstvo o sudjelovanju u izgradnji Premužićeve staze i okolnostima života na Velebitu u prvoj polovici 20. stoljeća zasluži da ga ovdje sažeto prenesemo:

Rođen sam na početku ovoga stoljeća (1908) u zaselku Vicići kod Jablanca. Rasta sam uz čaču i mater ka i ostala dica. Letili smo za ovcan i kozama podgorskim stranama. Odlazili smo i na more uvatit koju ribu.

U školu je u ono vrime malo ko iša. Škola je bila u susjednom Jablancu. Vidili smo je većina nas samo izvanke. Bili smo samouki, naša je škola bila svakodnevni život, život u prirodi, na moru i u planini, na Velebitu. Liti smo ka i svi Podgorci odlazili, selili na Velebit. Išli smo priko Dundović poda, tu ostali niko vrime radi privikavanja na veću nadmorsku visinu i na planinsku klimu. Nastavili bi dalje priko Alana, Tudereva do Velikog Lubenovca.

Na Velikom Lubenovcu boravili smo od početka lipnja pa otprilike do Miolja (29. rujna).

Premužićeva staza kod Velikog Alana

Bilo nas je 45 familija, Miškulina i Vukušića. Stanovali smo u »stanovima« primitivno sklepanim, temelji od kamena, zidovi ili od kamena ili od rascipanih bukovih – jelovih stabala. Krov je bija od drvenih daščica pokriven »feltrom« (krovnom ljepenkom, op. autora). Dane smo provodili napasujući stoku, kosili smo, te obrađivali nešto zemlje u koju bi posadili krumpir te posijali najčešće ječam i zob.

Stare i prastare vlake vodile su ovamo iz Podgorja, odlazile u Hajdučke kukove, pa na drugu stranu u Liku.

Vlakom zvanom vlaka Marije Terezije izvlačila su se stabla »smrče« (smreke) – »bordulani« i otpremala preko Alana na more za jarbole na jedrenjacima.

Živilo se teško, bile su familije sa puno dice, tribalo je preraniti mnogobrojna usta. U slozi i ljubavi uspijivali smo savladati sve teškoće.

U to vrime (1928. g.) u našim podgorškim selima tražili su čeljad koja bi išla raditi na Velebit. Javlja sam se i dospija na gradilište kućice u Rožanskim kukovima (današnje Rossijevo

sklonište). Prije gradnje iskopali smo jame u kojima smo pekli i gasili vapno potrebno za gradnju.

Sklonište je bilo otvoreno na Veliku Gospu 15. kolovoza 1929. godine. Sakupilo se dosta svita, domaćih ljudi, planinara i nas desetak graditelja. Bili smo i skromno počašćeni.

Godinu nakon toga otišli smo na gradnju »turističke staze«. Radija sam na najtežoj dionici, u Rožanskim kukovima, pa sve do Ražanova podno Crikvene. U »kumpaniji« nas je bilo najčešće četрнаest. Radilo se od zore do mraka. Počeli bi čim bi svanulo, a završavali sa zalazom sunca. Gradili smo stazu u okomitim stijenama i do 40 metara visokim. Bilo je opasno i teško. Minirali smo metar po metar. Jedan je drža' špinu tri metra dugačku, a dvojica su nabijala.

Stanovali smo na više mista u primitivno sklepanim kolibama, pojatama pokrivenim »feltrom«. Kreveta nije bilo, krevet su nam bile odsičene grane klekovine bora ili smrike. Spavali smo dobro, iako nije bilo ni kreveta ni pravog komfora. Bili smo mladi, umorni od napornog rada. Za pripremu hrane izabrali smo jednog od nas koji se koliko

Premužićeva staza kod Rossijeva skloništa

ALAN ČAPLAR

Na Premužičevoj stazi

toliko razumija u kuvariju. Jeli smo domaću ranu, krumpir, fažol, ječam, kupus, korabu. Od mesa bravetinu. Znali smo ponekad i janjčića okrenit. Da bismo dobili vodu topili smo snig ili dovozili vodu na mulama. Za pečenje kruha sagradili smo nekoliko krušnih peći u kojima bi ispekli po desetak »štruca«.

Bili smo plaćeni 22 dinara po dužnom metru izgrađenog puta. Ponekad smo na dan napravili samo jedan metar, a ponekad i 40 metara. Jedno je pokrivalo drugo. Plaća je bila redovita i dobra.

Premužić je često dolazija na gradilište, obilazila nas. »Alzo, kako je« bile su njegove riječi. Bio je to divan čovjek; dilija je s nama dobro i zlo. Bija je divan i pravi čovjek.

Uređivanje Premužičeve staze

Premužičeva staza obilježena je standardnim planinarskim markacijama i cijelom je dužinom pristupačna i lako prohodna. O planinarskoj signalizaciji na Premužičevoj stazi skrbe se planinarska društva iz svih dijelova Hrvatske, a njihove su zadaće podijeljene po pojedinim dionicama. Prema Registru planinarskih putova,

održavatelji staze su HPD Pliva, PD Medveščak i PD Industrogradnja iz Zagreba, PD Dilj gora iz Slavonskog Broda, HPD Tikvica iz Županje i HPD Klikun iz Pleternice. Društva djeluju u suradnji s HPS-om i drugim planinarskim udrugama koje se skrbe o pristupnim putovima i odvojcima. Za redovno održavanje same staze nadležne su javne ustanove Nacionalni park Sjeverni Velebit i Park prirode Velebit.

Godine 2006. NP Sjeverni Velebit postavio je na stazi 26 ploča s informativnim i poučnim tekstovima i tiskao prospekt, tako da Premužičeva staza može služiti i kao poučna staza. U ljeto 2022., pod vodstvom Javne ustanove Nacionalni park Sjeverni Velebit, započeta je građevinska sanacija najoštećenijih i najizloženijih dijelova staze.

Zaštićeno kulturno dobro nacionalnog značaja

HPS je 2005., na temelju odluke Izvršnog odbora od 11. travnja 2005., podnio prijedlog za proglašenje Premužičeve staze spomenikom kulture te 20. travnja 2005. uputio taj prijedlog,

uz odgovarajuće obrazloženje, Ministarstvu kulture, koje je 2009. nakon provedenog postupka ocjene prijedloga uvrstilo Stazu u Registar kulturnih dobara od nacionalnog značaja s oznakom Z-4203. U rješenju Ministarstva kulture od 16. srpnja 2009., kojim se utvrđuje da Premužićeva staza na Velebitu ima svojstvo kulturnog dobra, dano je sažeto obrazloženje kojim se potvrđuju jedinstvenost i važnost staze:

Premužićeva staza je 57 km duga planinarska staza koja prolazi kroz najatraktivnije predjele Velebita i povezuje vršne dijelove Sjevernog i Srednjeg Velebita. Započinje u Nacionalnom parku Sjeverni Velebit kod Zavižana, prolazi kroz Strogi rezervat prirode Hajdučki i Rožanski kukovi, preko Alana, nastavlja se kroz Park prirode Velebit, a završava u Baškim Oštarijama. Smještena je na ujednačenoj nadmorskoj visini, na oko 1500 metara, a visinska razlika između najviše i najniže točke u cijeloj njenoj dužini je samo 200 metara. Cijelom trasom naizmjenično se izmjenjuju vidici prema moru i prema Lici, prolazeći uz brojne botaničke i geološke fenomene. Nazvana je po svom projektantu Anti Premužiću, građevinskom referentu u Direkciji

šuma u Sušaku koji ju je projektirao, organizirao izgradnju i sudjelovao u njoj. Građena je u periodu od 1930. do 1933., a radove su izvodili radnici iz podvelebitskih sela. Izgradnjom staze omogućen je pristup u najnepristupačnije i najljepše dijelove Velebita. U koridoru staze, u Rožanskim kukovima, između Pasarićeva i Hirčeva kuka, nalazi se sklonište Rossijeva koliba koju je Hrvatsko Planinarsko Društvo izgradilo 1928. godine. Radi se o prizemnoj kući zidanoj od klesanog kamena, smještenoj na rubu Jerković dolca.

Iako se radi o planinarskoj stazi, radi lakšeg prolaza kroz vrleti Velebita izgrađene su serpentine, podzidi, i mostovi izvedeni u suhozidu. Staza je dijelom uklesana u stijenu, probijena kroz stijenu, popločana lokalnim kamenom, a na nekim dijelovima izvedene su stepenice. Kvalitetom gradnje i uklopljenosti u prirodni okoliš ova staza smatra se remek-djelom graditeljstva, te se radi o spomeniku od nacionalnog značaja koji se ističe i u europskim mjerilima.

Na osnovu predočene dokumentacije i iznesenih činjenica Stručno povjerenstvo za utvrđivanje svojstva kulturnog dobra (...) utvrdilo je

HRVATSKI PLANINARSKI SAVEZ
 CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION
 Član UIAA, Member of UIAA
 Kozaračka 22, 10000 Zagreb, Croatia
 tel: 01/48 23 024, e-mail: 01/48 24 142, e-mail: 098/263 709
 e-mail: hps@hps.hr, http://hps.hr
 MB: 3253236, e-mail: 2360000-110149542

Ur.br: 037/DB05
 Zagreb, 20.04.2005.

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
 dr.sc.Krešimir Filipce, pomoćnik ministra
 Runjaninova 2
 10000 ZAGREB

Predmet: Prijedlog za proglašenje Premužićeve staze spomenikom kulture

Poštovani!

Temeljem već duže vrijeme izmjenjene inicijative naših stručnih komisija, udruga Saveza i članova pojedinaca, te odluke Izvršnog odbora HPD od 11. travnja 2005., Hrvatski planinarski savez upućuje:

Prijedlog za proglašenje Premužićeve staze na sjevernom i srednjem Velebitu spomenikom kulture

Osnovni podaci o predlagatelju:

Hrvatski planinarski savez osnovan je davne 1874. godine pod imenom Hrvatsko planinsko društvo (HPD). Osim što je naša planinarska organizacija jedna od najstarijih hrvatskih udruga, treba istaknuti da su Hrvati bili prvi narodi svijeta koji je imao svoj međunarodni planinarski savez (prije u ovom dijelu Europe).

Za razliku od planinarstva u drugim zemljama gdje je glavni cilj bilo osvajanje nade još neosvojenih vrhova, hrvatsko se planinarstvo razvilo kao stalan pokret čiji je cilj bilo upoznavanje planinskih krajina i njihovo čuvanje. Najprije prvi članovi, većinom poznati iznimno, izvanredni profesori i akademici (Draško Salčinović, Vladimir Matković, Spiridon Bristina, Juraž Bauer, Đuro Pilar, Tadija Simićević, Josip Torbar i ostali) – činili su kao glavnu društvenu zadužbu proučavanje geografskih dijelova hrvatske zemlje, tada još pune nepoznanica, a time obogatili hrvatsku znanost i kulturu.

Kroz 131 godina djelovanja, od 1874. do danas, hrvatski planinari su postigli brojne završne rezultate u svim planinarskim djelatnostima: od ekspedicija, alpinizma i sportskog penjanja pa do speleologije i zaštite prirode. Od 1898. do danas Hrvatski planinarski savez izdaje časopis o hrvatskoj planinaciji, koji je jedan od najstarijih hrvatskih časopisa. Noga hrvatskih planinara stala je na sve najviše vrhove svijeta na svim kontinentima, a niz ekspedicija u svjetska velebranja ubraja se među vrhunska svjetska ekspedicionska postignuća. Danas u Hrvatskoj ima 130 planinarskih domova, kuća i skloništa, 2.500 km označenih planinarskih putova, te više od 200 planinarskih društava s preko 20.000 registriranih članova. Hrvatski planinarski savez je član Hrvatskog olimpijskog odbora.

REPUBLIKA HRVATSKA
 MINISTARSTVO KULTURE
 UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
 Klasa: UP 1*612.08/09-06/200
 Urbroj: 532-04-01-01/4-09-7
 Zagreb, 16. srpnja 2009.

Matinske kulture na temelju članka 12. stavak 1. Zakona o zaštiti i obavljanju kulturnih dobara ("Narodne novine", broj 69/99, 151/03 i 157/03) i članka 9. stavka 1. Priloga k Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske ("Narodne novine", broj 37/01 i 04/08) donosi

RJEŠENJE

1. Utvrđuje se da Premužićeva staza na Velebitu, ima svojstvo kulturnog dobra.

2. Premaže među kulturnim dobrima iz točke 1. izreke ovog rješenja određene su 57 km dugom trasom na poljima po Gusev-Krugu od Zavižana x=5498 960, y=-4962 132, srednja točka x= 5499 971, y=-4947 574, do Baških Oštarija x=5512 109, y=-4931 605, koridor od 25 m sa obje strane staze. Topografska karta u mjerilu 1:25 000 s ucrtanom prostornom mrežom sastavljen je dio ovog rješenja.

3. Utvrđuje se sljedeći sustav mjera zaštite kulturnog dobra iz točke 1. ovog rješenja:

- Zaštita i drugi radovi na kulturnom dobru iz točke 1. i unutar prostornih mreža iz točke 2. izreke ovog rješenja mogu se poduzeti samo uz prethodno odobrenje nadležnog tijela,
- Vlasnik kući i drugi imatelji kulturnog dobra dužni su provoditi sve mjere zaštite koje se odnose na održavanje predmetnog kulturnog dobra, a koje odnose na održavanje i čuvanje staze. Čitavom trasom nastanjeno se izmjenjuju vidici prema moru i prema Lici, prolazeći uz brojne botaničke i geološke fenomene. Nazvana je po svom projektantu Anti Premužiću, građevinskom referentu u Direkciji šuma u Sušaku koji ju je projektirao, organizirao izgradnju i sudjelovao u njoj. Građena je u periodu od 1930. do 1933., a radove su izvodili radnici iz podvelebitskih sela. Izgradnjom staze omogućen je pristup u najnepristupačnije i najljepše dijelove Velebita. U koridoru staze, u Rožanskim kukovima, između Pasarićeva i Hirčeva kuka, nalazi se sklonište Rossijeva koliba koju je Hrvatsko Planinarsko Društvo izgradilo 1928. godine. Radi se o prizemnoj kući zidanoj od klesanog kamena, smještenoj na rubu Jerković dolca.

4. Predmetno kulturno dobro s prostornim mrežama iz točke 2. izreke ovog rješenja upisati će se u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske - listu zaštićenih kulturnih dobara 5.

5. Ovo rješenje dostavi će se nadležnom sudu i sadu radi zabiljebe u zemljišnim knjigama.

6. Žalba ne odgađa izvršenje ovog rješenja.

O b r a z l o ž e n j e

Premužićeva staza je 57 km duga planinarska staza koja prolazi kroz najatraktivnije predjele Velebita i povezuje vršne dijelove Sjevernog i Srednjeg Velebita. Započinje u Nacionalnom parku Sjeverni Velebit kod Zavižana, prolazi kroz Strogi rezervat prirode Hajdučki i Rožanski kukovi, preko Alana, nastavlja se kroz Park prirode Velebit, a završava u Baškim Oštarijama. Smještena je na ujednačenoj nadmorskoj visini, na oko 1500 metara, a visinska razlika između najviše i najniže točke u cijeloj njenoj dužini je samo 200 metara. Cijelom trasom naizmjenično se izmjenjuju vidici prema moru i prema Lici, prolazeći uz brojne botaničke i geološke fenomene. Nazvana je po svom projektantu Anti Premužiću, građevinskom referentu u Direkciji šuma u Sušaku koji ju je projektirao, organizirao izgradnju i sudjelovao u njoj. Građena je u periodu od 1930. do 1933., a radove su izvodili radnici iz podvelebitskih sela. Izgradnjom staze omogućen je pristup u najnepristupačnije i najljepše dijelove Velebita. U koridoru staze, u Rožanskim kukovima, između Pasarićeva i Hirčeva kuka, nalazi se sklonište Rossijeva koliba koju je Hrvatsko Planinarsko Društvo izgradilo 1928. godine. Radi se o prizemnoj kući zidanoj od klesanog kamena, smještenoj na rubu Jerković dolca.

Iako se radi o planinarskoj stazi, radi lakšeg prolaza kroz vrleti Velebita izgrađene su serpentine, podzidi, i mostovi izvedeni u suhozidu. Staza je dijelom uklesana u stijenu, probijena kroz stijenu, popločana lokalnim kamenom, a na nekim dijelovima izvedene su stepenice. Kvalitetom gradnje i uklopljenosti u prirodni okoliš ova staza smatra se remek-djelom graditeljstva, te se radi o spomeniku od nacionalnog značaja koji se ističe i u europskim mjerilima.

Premužićeva staza u području Crikvene

Staza na ulazu u Rožanske kukove

da Premužićeva staza na Velebitu s prostornim međama određenim koordinatama po Gauss-Krügeru od Zavižana $x = 5498\ 960$, $y = 4962\ 132$, srednja točka $x = 5499\ 971$, $y = 4947\ 574$, do Baških Oštarija $x = 5512\ 109$, $y = 4933\ 605$ u koridoru po 25 m s obje strane staze, ima svojstvo kulturnog dobra u smislu članka 7. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara te se sukladno članku 12. stavak 4. istog Zakona određuje njihov upis u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske – Listu zaštićenih kulturnih dobara.

Obilježavanje 90. obljetnice završetka gradnje

Ove se godine navršava 90. obljetnica završetka gradnje Premužićeve staze. U tom su povodu HPS, Javna ustanova Nacionalni park Sjeverni

Velebit i Javna ustanova Park prirode Velebit ovih dana objavili planinarski vodič »Premužićeva staza«, s podacima o gradnji staze te opisom staze i planinarskih zanimljivosti uz nju. Vodič ima 64 stranice i dostupan je u HPS-u i suvenirnicama NP-a Sjeverni Velebit i PP-a Velebit po popularnoj cijeni od 7,00 eura. Tijekom ljeta na Velebitu će biti održana svečanost u povodu 90. obljetnice Premužićeve staze. Važno je istaknuti da je u tijeku rekonstrukcija i obnova dijelova staze, sve s ciljem da najljepša planinarska staza u Hrvatskoj i dalje bude sigurna i ugodna za planinarenje.

Hrvatski planinari cijene i čuvaju prirodne i kulturne vrijednosti Velebita. Premužićeva staza dio je naše planinarske i graditeljske baštine, jedinstven primjer graditeljstva u funkciji razvoja planinarstva i popularizacije Velebita.

Milkovića stan – obrat za obratom!

dr. Raul Horvat, Zagreb

U ovom ću prikazu definitivno ispraviti nevjerojatnu pogrešku i zabunu koja je perzistirala u hrvatskom planinarstvu punih 112 godina. Fotografija Milkovića stana u Bukovoj dragi, na južnom Velebitu, koju je 1925. snimio dr. Radivoj Simonović izvor je vjerojatno jedne od najvećih konfuzija u povijesti hrvatskog planinarstva! Na ovom mjestu moram biti potpuno objektivan i pošten te se posuti pepelom pa reći da je i moj članak »Milkovića stan, nekad i danas«, objavljen nedavno u Hrvatskom planinaru (10/2022), samo produbio konfuziju oko

te Simonovićeve fotografije. Doduše, potpuno sam točno locirao mjesto u Bukovoj dragi gdje se nekada nalazio Milkovića stan (toponim poznat u narodu kao Stanine), no logika kojom sam se rukovodio pošto sam pronašao to mjesto bila je potpuno pogrešna! Srećom, u spomenutom sam se članku većim dijelom bavio i drugim dijelovima Velebita, pa je u tom dijelu ostao nekompromitiran.

Prvo ću ukratko opisati genezu problema, koja već bila izložena u mojem članku, zatim iznijeti nove spoznaje, a potom ukazati na osobu

JUŽNI VELEBIT: MILKOVIĆA STAN POD KRUGOM.

FOTO: DR. R. SIMONOVIĆ.

Pogled s krčevine na Ravni kuk i Kuk od Crmušišta (jesen 2022.)

koja je najzaslužnija za rješenje ove konfuzije. Nakraju, kada je sve bilo potpuno jasno, više reda radi, dvaput sam izašao na teren u Bukovu dragu.

Simonovićeve fotografija Milkovića stana prvi je put službeno objavljena u HP-u 7/1926, a u opisu ispod slike doslovno stoji: »Južni Velebit: Miljkovića stan pod Krugom«. No samo nekoliko stranica dalje, u istom broju, u poglavlju »Naše slike«, doslovno stoji rečenica: »U pozadini iznad šumice i stanova vidimo obrise brijega Krug (1342 m), koji svojim drugim krajem leži iznad Šugarske dulibe«. To je onda preuzeo dr. Miroslav Hirtz (član ekspedicije u kojoj je bio i Simonović) u članku »Od Stapa do Konjskog« u broju 10/1926, a potom je preneseno i u sve vodiče koji su slijedili.

Prije desetak godina književnik i urednik Edo Popović u svojoj knjizi »U Velebitu« iznio je tezu da je zbog tehničke pogreške originalna Simonovićeve slika izvrnuta, tj. da je zrcalno simetrična onoj pravoj! Tu tezu ubrzo prihvaća i prof. dr. Željko Poljak u kratkom osvrtu u HP-u br. 6/2013, str. 304-305. Simonovićevu sam sliku prvi put vidio baš u tom kratkom osvrtu, i odmah, u sekundi, zaključio da su i Popović i

Poljak – u pravu. Zašto? Vrlo dobro poznajem teren i znam da je Krug istočno od Bukove drage, koja se pak strmo spušta prema moru baš u smjeru koji je suprotan nagibu terena koji vidimo na Simonovićevoj slici. Doduše, čitajući nekoliko rečenica u Popovićevoj knjizi koje se bave tim pitanjem, nisam dokraja razumio njegovu argumentaciju iznesene teze.

Prošlog ljeta odlazim u Stanine, gdje mi je jedini fokus bio da s krčevine na kojoj se nekada nalazio Milkovića stan ostvarim vizualan kontakt, preko gustih krošanja, s vršnim grebenom Kruga na istoku. I to je bila fatalna pogreška!

Ovdje neću izdati upozorenje tipa »spoiler alert«, nego ću najprije kronološki opisati ono što se događalo nakon objave mogega članka. Nedugo zatim od prijatelja primam, u digitalnom izdanju, monografiju »Fotografije dr. Radivoja Simonovića knj. 2 Velebit, Muzej Vojvodine 2019.« (na ćirilici), s golemim brojem neobjavljenih fotografija Velebita. Pravo iznenađenje čekalo me je na 436. i 437. stranici. Tri neobjavljene fotografije Milkovića stana iz 1911.! Dvije na 437. stranici prikazuju stan iz različitih kutova u odnosu na onu iz 1925., a krčevinu ispred stana

Simonović naziva »nova krčevina«. No fotografija objavljena na 436. stranici snimljena je praktički s istog mjesta kao ona iz 1925. U njenom opisu doslovno stoji »Stan Mate Milkovića s pogledom na planinu Krug, 1911« (nebitno je u ovoj priči da je stan 1925. imao, kako Hirtz navodi, drugog vlasnika, Nikolu Milkovića, djeda mog kazivača Mile Milkovića). Ta je fotografija iz 1911. praktički istovjetna onoj iz 1925.

Dvapat ista tehnička pogreška u razmaku od 14 godina? Malo vjerojatno! Nisam stručnjak za fotografiju, pa nisam znao što da mislim. Možda se ipak radilo o nekakvoj sistemskoj pogreški u tehnici fotografiranja koju je koristio Simonović ili o pogreški nastaloj u tiskari. No »crv sumnje« se uvukao, znao sam da nešto nije u redu, jedino što u tom trenutku nisam shvaćao što.

Nekoliko dana nakon toga e-mail porukom javlja mi se Darko Vukov-Colić, čovjek kojeg dotad nisam poznao. Darko je inače akademski snimatelj i poznavatelj kartografije, ali i dugogodišnji planinar, velebitaš, koji je 90-ih godina prošloga stoljeća intenzivno proučavao Simonovića. Iz topline svoga doma, Darko je analizirajući originalnu Simonovićevu fotografiju došao do sljedećih zaključaka:

- Sudeći prema visini svjetla i kratkoj dužini sjena, slika je snimljena u podnevno vrijeme, što odgovara kronologiji, budući da ekspedicija nije krenula iz Šugarske dulibe odmah ujutro, već su se ondje zadržali neko vrijeme prije polaska prema Konjskom. Također, prema sjenama se može kazati da je snimka ugrubo orijentirana prema sjeveru, pa na slici nikako ne može biti Krug jer on ostaje na istoku u odnosu na Bukovu dragu i Milkovića stan.
- Što se tiče navodno zrcalno okrenute fotografije, vrlo je malo vjerojatno da bi se to dogodilo Simonoviću pri izradi pozitivna kontaktnim kopiranjem negativa sa staklene ploče na fotopapir. Negativ, odnosno emulzija, vrlo je vidljivo mat površine u odnosu na drugu, sjajnu stranu površine staklene ploče. Osim toga, pogrešno okretanje ploče vodilo bi u blagu neoštrinu slike zbog debljine stakla, što perfekcionistu Simonoviću nipošto ne bi promaknulo. Ako je greška nastala u tisku,

Simonović je mogao reagirati barem dvaput. Prvi put, kada je slika objavljena u broju 7/1926, mogao je javiti Hirtzu da unese ispravak uz članak »Od Stapa do Konjskog« koji je objavljen nešto poslije, u broju 10/1926. Drugi put, prije nego što je ista slika nakon tri godine objavljena u vodiču Josipa Poljaka (1929.), s kojim je Simonović bio u stalnom kontaktu.

Nisam pročitao ni trećinu Darkove poruke, kad mi je puknulo pred očima – Darko je u pravu, na Simonovićevoj slici nije Krug! Ako je, kako Darko kaže, slika ugrubo orijentirana prema sjeveru, što to imamo sjeverno od Stanina? Pa da, naravno, to je moj stari znanac – Kuk od Crmušišta. On se nalazi čak malo sjeverozapadno od Stanina, u smjeru koji je za dobrih 100 stupnjeva zarotiran u odnosu na smjer u kojem se odanle vidi Krug. Da sam u Staninama došao do kraja krčevine i okrenuo pogled na suprotnu stranu – vidio bih ga i sve bi bilo jasno. No taj sam se dan žurio, zadovoljio se pogledom na vrh Kruga, i krenuo dalje.

Kuk od Crmušišta, koji sam ispenjao najmanje dvaput, ima prilično kompliciranu morfološku strukturu. Smjer pružanja kuka jest sjeverozapad-jugoistok. Iznutra je šupalj, a rubovi pomalo nalikuju na pravokutnik nejednakih stranica, s tim da je kraća stranica okrenuta prema Bukovoj dragi. S druge strane, kad se kuk gleda s mora, vidi se samo njegova duža stranica. Sa sjeverozapada zatvara ga travnata dulibica Crmušišta (Crmušica), iznad koje se izravno izdiže bitno viši Milkovića kuk (1275 m). Na onaj dio Kuka od Crmušišta koji se vidi iz Bukove drage nastavlja se u jugozapadnom smjeru nešto niži, Ravni kuk. To je kamena gromada koja se na Simonovićevoj slici vidi sasvim lijevo. Cijeli taj greben Ravni kuk – Kuk od Crmušišta, koji se vidi iz Bukove drage, prilično je sličan vršnom grebenu Kruga, kad se gleda s distance. To je ujedno bilo i ono što me je najviše zavaralo i zbog čega sam nekritički prihvatio ono što je pisalo u opisima slika, tj. da se u pozadini vidi Krug.

Dodatni element koji mi je uvijek unosio konfuziju pri pogledu na Simonovićevu sliku bila je – visina. Kuk od Crmušišta visok je oko 1150 m, dakle, niži je od Kruga oko 200 metara, a

Pogled s krčevine na Ravni kuk i Kuk od Crmušišta (zima 2023.)

Stanine (oko 860 m), mjesto gdje se nekad nalazio Milkovića stan, podjednako su udaljene od obaju vrhova. Nikako mi se nije uklapalo da je vrh koji se vidi na Simonovićevom snimku gotovo 500 m viši od mjesta s kojeg je snimano. Sad znamo da je razlika u visini samo oko 300 metara, baš onolika koliko bi čovjek odoka ocijenio kada pogleda sliku.

Prvi sam put izišao na teren u kasnu jesen 2022. Bila je to samo formalnost jer sam unaprijed znao što ću vidjeti kad dođem do ruba krčevine i okrenem se prema sjeveru. S mjesta s kojeg je Simonović fotografirao 1911. i 1925. ne vidi se greben Ravni kuk – Kuk od Crmušišta zbog novoizrasle šume u posljednjih stotinjak godina. Stoga se treba spustiti niz krčevinu kojih 15 – 20 metara, kad se iznenada, preko krošanja, otvara vidik na greben. Svaki se detalj na grebenu jasno vidi, baš kao na Simonovićevim slikama od prije stotinjak godina. Zbog širokokutnog objektiva na pametnom telefonu, stječe se dojam da je greben

malo dalje nego na Simonovićevoj slici, koja je snimljena objektivom nešto manjega vidnoga kuta.

U drugom pohodu, zimi 2023., svratio sam usput do tog mjesta da pokušam točno locirati gdje se nekad nalazio stan. No ostaci stana danas nisu vidljivi, a kamen je u međuvremenu odnesen da posluži za neke druge potrebe.

Umjesto da spekuliram kako je u Simonovićevo vrijeme moglo doći do takve zabune, navest ću samo da u spomenutoj monografiji ima još pogrešaka u opisima ispod pojedinih slika. Tako npr. na 441. stranici piše da je na slici vidik na Veliki Stolac, a vide se ustvari samo Krivi kuk, Kuk Plana i Saljev kuk. Nadalje, na 448. stranici, u opisu ispod slike piše da je posrijedi vidik na Kozjak i Jelovac, a vide se zapravo samo Jelovac i Mala Visočica.

Ovime je riješena enigma stara 112 godina, ponajprije zahvaljujući oštrom oku i stručnoj ekspertizi Darka Vukova-Colića.

Izazov zvan Kilimandžaro

Feručo Lazarić, Svetvinčenat

Posjet Africi, kolijevci čovječanstva, veoma me veseli. To je najmanje zagađen kontinent, gdje su ljudi najviše vezani uz prirodu. Uspón na Kilimandžaro, safari u Tanzaniji i predivne pješčane plaže Zanzibara vrijedi barem jednom doživjeti.

Pišući treću putopisnu knjigu, rukovodim se onim što je rekla spisateljica Francoise Sagan: »Živim da pišem, a da bih pisala, moram živjeti.« Već sam duže vrijeme namjeravao malo izaći iz Europe, a »crni kontinent« bio mi je prvi na tom putu. Želio sam doživjeti afrički krajolik, slušati afričku glazbu, kušati nešto od tamošnje kuhinje te upoznati ljude i običaje. Osim uspona na Kilimandžaro, zanimalo me je još mnogo stvari i želio sam što više toga otkriti, ovako, naslijepo.

U zagrebačkoj smo zračnoj luci i čekamo let za Zanzibar. Do toga krasnog otoka u Indijskom oceanu, udaljenog više od 6000 kilometara, letjet ćemo 12 sati, s kratkom stankom u Dubaiju, pa ću tako nogom stupiti i na najveći kontinent, Aziju. Razmišljam o pripremama koje sam obavio nakon informacija prikupljenih o usponu na Kilimandžaro. Jedan je od izazova visina od gotovo 6000 metara, odnosno manjak kisika. Doznao sam da je dobro izbaciti alkohol i kavu. Kavu ionako ne pijem, ali svaki se dan prije ručka spustim s bukaletom u konobu da bih je napunio svojim vinom. Volim uz desert popiti i malo domaće rakije. Sve to u normalnim količinama. Supruga se zaprepastila kada sam to dvadeset dana prije polaska u Afriku zamijenio čajem i vodom. O svemu tome razmišljam tijekom dvanaestosatnog leta do Zanzibara.

Smještamo se u gradiću Stone Townu, gdje nas odmah dočekuje prvo ugodno iznenađenje. Nasuprot hotela nalazi se muzej posvećen Freddieju Mercuryju, meni najomiljenijem pjevaču. Slušajući njegove hitove, diram njegov klavir i odijelo u kojem je nastupao na koncertima.

Susrećemo se s planinarima iz Srbije, Bosne i Hercegovine i Francuske, s kojima ćemo biti na

turi. Sutradan smo otišli do otoka na kojem žive goleme kornjače. Jednu sam izmjerio štapom. Bila je dugačka oko metar i pol, visoka oko jedan metar, a stara 185 godina. Nagradili smo se kupanjem u toplom Indijskom oceanu. Užitek je hodati bos po pijesku koji pokriva svu obalu. Spomenuo bih kako smo se ukricali na brod. Nema pristaništa ili mola, već se brod zaustavi u pličaku nedaleko od obale pa mu se hodajući morem približimo i uskočimo u nj. Mali su to brodići, za desetak putnika, s ravnim dnom, radi plitkoga gaza.

Napuštamo Zanzibar i letimo prema gradu Arushi. Nastavljamo džipovima do ulaza u Nacionalni park Kilimandžaro. Ime Kilimanjaro na svahiliju znači Božje brdo. Šest je smjerova prema vrhu Uhuruu, a mi smo izabrali rutu Marangu, koja je najčešće posjećena i najuređenija. Na putu su tri logora s kolibama za spavanje, prostorijom za objedovanje i uređenim sanitarijama. Na početnoj točki uspona već nas čekaju nosači. Svaki planinar ima nosača koji nosi ruksak s njegovim stvarima, oko 15 kg težine. Našu skupinu od 43 planinara čekalo je dvostruko više domaćih ljudi. Bilo je tu nosača, vodiča, kuhara, konobara... Vrlo su dobro organizirani i svi su nam na usluzi. Svi su nasmiješeni, vole pjevati i spremni su pomoći u svakom trenutku.

Krećemo! Prvi dan idemo s 1700 na 2800 metara, do logora Mandare. Vrijeme je lijepo, malo sparno, iako je i kod njih zima. Hodamo kroz džunglu, gdje bi se mogao vidjeti poneki majmun. Ondje žive poznati plavi majmuni. Staza je lagana, uspon je blag. Za pet sati stižemo do logora, gdje se smještamo po kolibama. Poslužuju nam hranu koja se sastoji od obilja raznoga tropskog voća, manga, ananasa, banana, avokada, pa i lubenice. Slijedi ukusna juha od bundeve, pojačana njihovim začinima, kojih ondje ima u izobilju. Nakon toga piletina i riža u umaku od njihovog, meni nepoznatog povrća. Završavamo

voćnom salatom. Za piće nude vodu, čaj i toplu čokoladu.

Sutradan, nakon obilnog doručka, idemo dalje. Cilj je logor Horombo na 3800 metara, udaljen 12 kilometara. Odmah na početku uspona osjećam manjak kisika te dišem kao parna lokomotiva. Zubima držim cjevčicu kojom stalno pijuckam vodu pojačanu elektrolitima i magnezijem. Nakon nekoliko sati laganog uspinjanja dišem lakše, ali staza je sve kamenitija i teža. Oko mene su vodiči. Govore ustaljenu frazu »hakuna matata«, što znači »nema problema«. Pjevaju »I like my job«. Siguran sam da to nitko u Hrvatskoj ne bi pjevao radeći tako težak posao.

Sve sam umorniji i jedva čekam da stignemo do logora Horomba. Napokon, nakon 7 i pol sati mukotrpnog hodanja stižemo na cilj. Ne čekam večeru, već se vrlo umoran odmah zavlaci u vreću za spavanje. Estomi, moj ljubazan nosač, donosi mi obilnu, čudesnu voćnu salatu. Spavam kao mala beba, vraća mi se snaga. Za taj je dan bio predviđen još i kratak uspon do Zebra rocka, oko 400 metara visinske razlike, radi aklimatizacije. To lako odradismo, za nekoliko sati. Međutim, kad sam noću ustao da odem do toaleta, otkrio sam da sam dobio probavne smetnje. Morao sam često trčati do zahoda, koji nije u kolibi.

Rano ujutro planinari ustaju radi nastavka uspona prema vrhu Kilimandžara. S prатnjom razmatram svoju situaciju. Treba se popeti do logora Kibo na 4800 metara, malo se odmoriti i prije ponoći nastaviti završnim usponom do vrha Uhuru, visokog 5895 metara. Na vrhu se možemo samo kratko zadržati jer je vrlo hladno, te se isti dan treba spustiti do Horomba, što bi bilo 1100 metara uspona i 2100 silaska. To bi ipak, s obzirom na moje probavne smetnje, kao i potrebu da hodam s prатnjom, bilo previše. Odlučio sam, na radost vodiča, prekinuti daljnji uspon prema vrhu i ostati u Horombu.

Spomenuo bih čudesan pogled koji se pruža s Horomba. Vidi se vrh Uhuru, niže dolje oblaci. Osobito je čaroban zalazak sunca. Želio sam, kao što rekoh, doživjeti i druge stvari. I doživio sam! Dok su se moji drugovi penjali prema vrhu Kilimandžara, ja sam se sa svojim pažljivim, crnputim pratiteljem spustio do ulaza u nacionalni park. Bila mi je vrlo zanimljiva i uzbudljiva

Feručo Lazarić u Nacionalnom parku Kilimanjaro

vožnja kombijem punim radnika koji su stalno pjevali poznatu pjesmu »Jambo bwana«. Naravno da sam im se i ja pridružio. Bio sam im zanimljiv kao jedini bijelac među njima, pa su me stalno pitali o Europi i Luki Modriću. U Tanzaniji je nogomet vrlo popularan.

Moje crnputi pratitelj i ja smještamo se u hotelu u gradiću Moshiju. Pitam ga je li se koji slijepi planinar popeo na Kilimandžaro. Prije pet godina, kaže Izdo, bio je jedan iz SAD-a koji je dospio do Horomba. Ja sam ipak dosegnuo malo veću visinu, pomislim. Upoznao me je i s njihovim životom i običajima. Vrlo su siromašni, automobil imaju samo taksisti. Mirovina im je

Snjegovi Kilimandžara

nepoznat pojam. Tanzanija je velika zemlja sa 62 milijuna stanovnika, jedna od najsiriomanijih na svijetu. Površinom je dvadeset puta veća od Hrvatske. Ima dva velika jezera, Viktorijino, koje je najveće u Africi, a dijeli ga s Kenijom i Ugandom, i Tanganjiku. Tako se i zemlja zvala, no kada se šezdesetih godina prošlog stoljeća spojila sa Zanzibarom, spajanjem njihovih imena nastala je Tanzanija.

Bio mi je osobito zanimljiv posjet kanjonu rijeke koja se spušta s Kilimandžara. Domaći se ljudi vole cjenkati, pa sam cijenu ulaznice spustio napola, od dvadeset na deset tisuća tanzanijskih šilinga. To je otprilike pet eura. Vlasnica hotela u kojem smo smješteni, Cecilija, pripremila mi je vrlo ukusnu večeru, svinjetinu s bananom, a njen otac Gotlisen prao mi je ruke prije i poslije jela.

Nakon dva lijepa dana provedena u Moshiju, vraćamo se na ulaz u Nacionalni park Kilimandžaro, gdje se susrećem sa svojom skupinom planinara. Pričaju mi o usponu. Nisu se svi uspjeli popeti. Bilo je povraćanja, neke su nosili, a bilo je i onih koji su primali kisik... kažu, prava bolnica na otvorenom. Govore mi da sam mogao doći do Kiba, na 4800 metara, jer put nije zahtjevan. Nakon toga je oštrij uspon, sa siparom, po

kojem se lako proklizava, a na vrhu je krater pod ledenjakom, koji se svake godine smanjuje zbog globalnog zatopljenja.

A sada safari! Prvi je Tara Ngire (Tarangire). Sjedamo u velike džipove i krećemo u džunglu. Odmah se pojavi golem baobab. Deblo mu je promjera 10 metara, a visok je 30 metara. Oko nas su veprovi, antilope, žirafe, zebre, krdo slonova. Eto i lava. Nezainteresirano leži tik uz put. Osjetim njegov miris, nalik konjskom. Ne smije se izlaziti iz džipa, a vozač nam na engleskom priča zanimljive podatke o svemu na što naidemo.

Drugi dan posjećujemo safari u parku Ngoro Ngoro (Ngorongoro). I ondje se redaju ptice i druge divlje životinje. Dolazimo do golemoga kratera kojemu se ne vidi kraj. Ispunjen je vodom. Oko njega je prsten zelene trave, a iza njega stabla. Svi su zadivljeni vidikom. Vodič govori da u tom raju živi 30.000 vrsta životinja. Napuštamo tu ljepotu i dolazimo do jezerca gdje se bacaka nilski konj.

Najviše me se dojmilo selo Masajja. Budući da sam pročitao bestseller »Bijela Masajka«, bio sam upoznat sa životom i običajima Masajja. Čim smo stigli u selo, odijevaju nas u svoju poznatu

crvenu odjeću i u ruku nam stavljaju štap. Svaki Masai, prije nego što ga proglase odraslim, mora takvim štapom ubiti lava. Prilazi mi poglavica. Govori engleski, a ja ga pitam mogu li se slikati s dvjema Masajkama. Kaže mi da malo pričam. Čujem njihovu glazbu i veselu povorku. Drugi Masai odvodi me u njihovu kućicu i pokazuje unutrašnjost, krevet, kuhalo, vodu. Čuje se pjesma djece. Domalo mi prilaze i dvije Masajke, s kojima se fotografiram, u zagrljaju. Kupujem nešto njihovih predmeta znajući da ću time razveseliti suprugu.

Na kraju: Zanzibar. Četiri smo dana uživali na njegovim nadaleko poznatim pješčanim plažama i otocima. Navečer nam priređuju program s plesom i akrobacijama. Ako i padnu, ne mogu se ozlijediti jer je posvuda pijesak, nigdje kamena. Posjetili smo i dupine, koraljnu obalu, šumu majmuna i farmu začinskog bilja. Šetajući se šumom majmuna upoznali smo majmune plavih, crvenih, crnih i bijelih boja, koji se igraju u svojem prirodnom ambijentu. Na farmi začinskog bilja mogli smo vidjeti gdje rastu biljke od kojih se dobivaju kava, vanilija, cimet, papar, muškatni oraščić i klinčić. Pokazali su nam kako otvaraju kokosov orah i dali nam piti njegovo mlijeko. Pokazali su nam brzo penjanje na palmu. Kušali smo sve njihovo voće. Osim već spomenutoga, bili su tu i liči, marakuja, limeta te jedno smrdljivo, ali vrlo ukusno voće. Nezaboravna je bila predvećernja šetnja obalom, od najpoznatije zanzibarske plaže, na sjeverozapadu otoka, pa do našeg prenočišta; oko šest kilometara. Dok smo hodali po ugodnom pijesku, zapljuskivali su nas valovi Indijskog oceana. Uz nas mladi Tanzanijci pjevaju, plešu i izvode akrobacije. Lijepo, nezaboravno!

Svoju krasnu afričku avanturu zaključio bih ovako. Na ulazu u Nacionalni park Kilimandžaro dočekali su me tanzanijski novinari i zamolili da im nešto kažem o tome zašto sam, unatoč sljepoći, došao u Tanzaniju. Odgovaram na svojem skromnom engleskom. Nisam došao vidjeti Afriku... to ne mogu jer sam slijep. Došao sam je osjetiti. I osjetio sam je; Kilimandžaro, safari, Indijski ocean. Upoznao Tanzanijce, njihov način života, gastronomiju. Promijenio sam svoju percepciju o Africi, naravno nabolje. Njihov spor

život, bez stresa, potpuno je drukčiji od našega, europskoga. Njihova djeca trče po prirodi, dok naša cijeli dan igraju videoigrice u zatvorenom. Kod nas je previše moždanih i srčanih udara, visokoga srčanog tlaka, dijabetesa. U njih je to zanemarivo. Mislim da bi život bio najbolji negdje u sredini između našega i njihovoga.

Pa, kwaheri (zbogom), Afrika, Tanzanija, Kilimandžaro, Zanzibar, Indijski ocean, sretan sam što smo se sreli! Raduje me što sam ovdje dosegnuo svoj visinski rekord od 4000 metara. Na 5000 pokušat ću se popeti na drugom kontinentu, u Andama u Južnoj Americi, ili na Himalaji u Aziji.

U selu Masaija

Piz Bernina (4048 m)

Iz knjige »Ekstrem, zapisi s planinarskih i alpinističkih putovanja«

Željko Bockovac, Zagreb

U ljeto 2019. preselili smo se u Zagreb jer je Livia već radila na Hrvatskom katoličkom sveučilištu. Za početak smo unajmili stan u kvartu gdje smo ga planirali i kupiti. Ubrzo sam se zaposlio kao vodoinstalatser u KBC-u Sestre Milosrdnice, a naša kći Arabela krenula je u vrtić. Sve se odvijalo po planu, baš kako smo željeli.

Jedan od prvih koraka bilo nam je ućlanjenje u neko od mnogobrojnih planinarskih društava u Zagrebu. S obzirom na to da sam najviše poznavao imao u HPD-u Željezničar, to je bio logičan izbor. Međutim, ekipa ljudi koje sam u klubu poznao bili su za hrvatske pojmove uglavnom

»top klasa« u usporedbi s mojom trenutačnom penjačkom formom, koja je bila u vidljivom padu. U početku sam se prilično družio s njima, ali svjestan svoje pozicije, nisam im htio smetati na usponima koji su za mene bili prezahtjevni.

Dva prijatelja koja sam upoznao nakon dolaska u Zagreb bili su bliži mojim godinama, slične tjelesne spremne te na mojoj razini penjanja. Davor i Bojan izvrsno su mi odgovarali jer su uvijek bili dobro raspoloženi i spremni za šalu. Premda su bili članovi HPD-a Zagreb-Matica, često su me zvali na penjanje u suhoj stijeni, na zimske uspone, šetačke ture i druženja uz kavu i pivo.

ŽELJKO BOCKOVAC

Juraj Šimunec, Bojan Petrunić i Davor Novosel na putu za Piz Berninu

Početkom srpnja Davor me je nazvao i predložio uspon na Piz Berninu, vrh na granici Italije i Švicarske. Alpinistički smjer, odnosno ruta kojom bismo išli, zove se Biancograt, u prijevodu Bijeli greben. Pogledao sam malo podatke o smjeru i odmah se »zapalio« za predloženi plan. Znao sam da nas čeka uzbudljiva pustolovina. Plan je bio da idemo četvorica, u dva naveza. Davor i mladi Jura u jednom navezu, a Bojan i ja u drugom.

Piz Bernina najviša je planina u istočnom dijelu Alpa. Vrh je visok 4048 metara. Početna točka ulaska u smjer nedaleko je od planinarskog doma Tschierva (2583 m). Znali smo da nas očekuje smjer duži od tisuću metara i da će uspon biti veoma naporan i zahtjevan. Posebnih priprema za uspon nije bilo. Sve se svodilo na česte dogovore mobitelom. Ni u snu nisam mogao pomisliti da ću samo petnaestak dana pošto sam u kolovozu proslavio 51. rođendan slaviti novi život.

Krenuli smo jednim automobilom u smjeru istočnih Alpa, prema području nedaleko od Sankt Moritza. Davor je vozio, a nas trojica mogli smo se posvetiti internetu i spavanju. Šalili smo se cijelim putem i to je bio lijep početak penjačke avanture. U jutarnjim satima stigli smo na ishodište, u jedno malo švicarsko mjesto. Spremili smo stvari, nabacili ruksake na leđa i krenuli prema planinarskom domu Tschiervi. U prvoj trećini puta uživali smo u hladovini borova i svježini potoka koji nas je pratio do kraja šume, a onda nastavio žuboriti prema sredini doline. Skrenuli smo ulijevo i počeli gaziti vrlo strmo uzbrdo. Nedaleko od cilja sklonili smo se na desetak minuta pod jednom visokom, monolitnom stijenom, koja nam je darovala malo hlada i omogućila da izdržimo prvu dionicu puta. Dan je bio zaista topao i u ta tri sata hoda svojski smo se umorili.

U dom smo stigli u vrijeme ručka, a poslijepodne smo kratili odmaranjem, ispijajući goleme šalice cappuccina. Ležali smo u ležaljka, sunce nam je bilo za leđima, a pogled uprt u dugu, ledenu krijestu Biancograta. Navečer nam se priključilo još troje »matičara«, Marko, Igor i Romana.

Te večeri nismo mnogo razgovarali jer smo planirali krenuti jako rano. Dogovor prije spavanja bio je da se sutra svi popnemo na vrh, a zatim

spustimo do doma Marco e Rosa (3600 m) na talijanskoj strani planine i da tamo prespavamo. Dan poslije spustili bismo se preko ledenjaka do žičare Diavolezza i na kraju do auta.

Spavamo tvrdo kao klade, ali kratko. Ustajemo u 3:30 i navlačimo na sebe već pripremljenu odjeću i opremu. Tempiramo vrijeme tako da pod stijenu dođemo u svitanje zore. Oko 4 sata kolona čeonih lampi kao neka svjetleća zmija vijuga ka stijeni. Ispred nas je desetak naveza, a iza još nekoliko. Dolazimo pod stijenu i navezujemo se. Hladno je jer je smjer sjeverno orijentiran, tako da već gazimo snijeg. Složili smo se da naša mlađa trojka ide prije nas jer je upenjanija i brža, a mi ćemo je pratiti koliko budemo mogli.

Još jednom prije dodira sa stijenom napravim dubok udah i pogledam gore. Iznad nas stajao je smjer duži od tisuću metara, ocjene AD+, težine III/IV te 40 – 50 % nagiba u ledu. Divan, ali i zahtjevan penjački izazov s raznim podlogama.

Već u prvih nekoliko dužina Marko, Igor i Romana postupno odmiču naprijed, a nas lagano prestiže i onih nekoliko naveza koji su bili iza. Penjemo se veoma oprezno, malo i zbog neiskustva najmlađeg člana ekipe, ali i zbog krševitog terena. Svako osiguravanje na takvom terenu i povlačenje užeta izazivaju rušenje nestabilnih stijena. Stoga većina penjača nije ni koristila uža za navezivanje, pa su zato brži od nas. Meni je bilo samo na pameti da se trudimo ne izgubiti iz vida posljednji navez, radi lakše i sigurnije orijentacije.

U donjem dijelu smjer je prilično širok i mogli smo birati najbolji, odnosno najlakši put. To nam je uspijevalo sve do polovine puta. Nakon nekog vremena primijetili smo da smo ostali sami. Ni u daljini nismo mogli vidjeti siluete penjača. Postajalo nam je sve teže jer opisi toliko dugačkog smjera ne mogu biti detaljni.

Odjednom se pred nama ispriječio ledeni zid. Zajednički zaključujemo da u smjeru, prema opisu, ne bi trebalo biti takve težine. Opremanje i prolazak te nezgodne dionice dopalo je Bojana i mene. Priječim prvi dio traverze, gdje su mi oprimci za ruke na stijeni, a za noge na ledenom zidu. Jedva uspijevam pronaći i postaviti kvalitetna međuosiguranja. Priječnicu završavam štandom od ledenog vijka. Dok šraubam vijak,

nakratko pogledam dolje. Vidim samo dvadesetak-tridesetak metara koji završavaju u sloju guste magle što se polako diže. Zamišljam bezdan ispod sebe, a onda se u trenutku resetiram i dovršim sidrište. Bojan kreće, dolazi do mene i nastavlja uzbrdo po glatkom, ledenom zidu strmine oko 70 %. Nakon nekog vremena pravi sidrište i fiksira užu za naš sigurni uspon. Odradio je to vrhunski, i tješimo se da je najteže prošlo. Poslije će se ispostaviti da onuda uopće nismo trebali ići, već lijevo, gdje se nezahtjevnom priječnicom zaoblazi ta velika stijena.

Naša dva naveza polako i sigurno nastavljaju uspon prema vrhu, a bitka koju vodimo jest ona s vremenom. Ne bi bilo dobro da nas noć uhvati prije dolaska u dom. Sada je 18 sati, a smjeru nema kraja. Stalno nailazimo na neke snježne krijeste, krševite kamene detalje, poneki absajl. Trudimo se držati zajedno, i to nas usporava. Uglavnom, teška muka. Približava se noć, a prekriva nas i gusta magla, pa nam je orijentacija sad još teža.

Napokon, oko 20 sati stižemo na cilj! Na vrhu smo Piz Bernine, 4048 metara iznad razine mora! Veselimo se, fotografiramo i šalimo kako će u ovakvoj magli slike biti loše. Jedemo svaki po jednu čokoladicu i ispijamo posljednje decilitre vode jer ćemo za nekoliko sati biti u domu. Na umu su nam meki krevet, topla hrana, pivo, prijatelji i proslava.

Krećemo prvim grebenom koji nam se u toj magli učinio pravim. Nema oznaka, ali oslanjamo se na slabo ugaženu stazu koja vodi prema dolje, iako baš nismo u nju sigurni. Nakon samo pedesetak prijeđenih metara gustoj se magli pridružila i noć. U početku se izmjenjujemo u vodstvu, a nedugo zatim dijelimo se u dvije skupine koje očajnički traže naznake puta. Upadamo u neke probleme pri otpenjavanju i traženju staze. Kamenje je kršljivo i svako malo čujemo odrone stijena koje sami stvaramo. Nakon svakog odrona vičemo: »Je li sve OK?«.

Utvrđujem da više nema smisla tražiti put te dajem prijedlog da bivakiramo. Svi se slažemo i odmah se bacamo na traženje nekoliko kvadrata iskoristivog terena za noćenje. Pola sata vrtimo se unaokolo, ali ne uspijevamo naći ravan teren ili policu za spavanje jer smo se nisko spustili, do

samih litica iznad ponora. Nakon svakog odrona kamena čujemo mukli zvuk koji dolazi iz daleke dubine.

Nakon dugog traženja uspijevamo naći kakav-takav zaklon za oba naveza. Mislim da su Davor i Jura prošli bolje jer su našli mali, uzak procjep, u koji su se uspjeli obojica nati-skati. Nekih pet-šest metara dalje, Bojana i mene dopala je neka glatka, položena, kamena ploča. Izvadili smo dvostruku bivač vreću i obojica se nagurali u nju. Ispod sebe, kao toplinski izolator, stavili smo raspletenu užu i ispražnjene ruksake. Na sebe nismo više ništa mogli obući jer smo na vrhu, zbog hladnoće i vjetra, već obukli sve što smo imali.

Temperatura je bila oko ništice i nisam se mnogo brinuo zbog bivakiranja na otvorenom i smrzavanja. Najviše me je brinula najava nepovoljnog vremena. Prema onome što sam gledao posljednjih dana, petak i subota bili su savršeni, ali nedjelja, odnosno sutrašnji dan, bila je jako loša. Kiša i grmljavina očekivala se cijeli dan, pa sam se pripremao na najstrašniji scenarij, da odavde još dugo nećemo otići.

Pošto smo se nekako smjestili, pričali smo o vremenu, planovima za sutra i natjecali se u priči »kome će spavanje biti udobnije«. Zbog skupog roaminga, poruke što smo ih razmjenjivali s ekipom koja je odavno bila u domu bile su jako rijetke, samo ono osnovno. Prva, u kojoj pišemo da smo se popeli na vrh i druga, u kojoj kažemo da smo dobro, ali da ostajemo bivakirati do jutra.

Jedan od vrlo izglednih scenarija, ako vrijeme ne bude bolje, bit će pozivanje švicarske službe spašavanja. Razmišljam o tome kako ćemo im objasniti gdje smo kad ni sami ne znamo točnu poziciju. Znamo samo da smo pola sata od vrha... negdje.

Zbog skliskog materijala vreće za bivakiranje, stalno klizimo niz položenu kamenu ploču. Bojan svako malo oplete širok repertoar sočnih psovki i to nam svaki put malo podigne raspoloženje u toj jednoj situaciji. Meni je nakon sat vremena dosta klizanja pa izlazim iz našega »bračnog kreveta« te uzimam oba ruksaka. U jedan stavljam noge i navlačim ga do pasa, a drugi stavljam na leđa i njime se naslanjam na smrznutu, hladnu stijenu.

Piz Bernina

Zavidimo mladom Juri, koji je u svojem »neiskustvu« jedini ponio pernatu jaknu. Mi se tresemo od zime i šutimo. Žedni smo, ali vode više nitko nema. Pitam se tko u takvoj neizvjesnoj situaciji uopće može zaspati, ali svako malo čujem lagano hrkanje iz smjera Davora i Jure. Pogled mi bježi u dvama smjerovima. U prsa, gdje toplim izdasima grijem tijelo koje proizvodi obrambeno podrhtavanje i bori se protiv smržavanja, i u maglovito nebo na kojem se ništa ne vidi.

Odjednom u daljini ugledam svjetlo, prvo jedno, a zatim dva. Pitam se što bi to moglo biti, dom ili ljudi. Magla ih je opet prekrila. Osjetim blago strujanje zraka. Uh, samo da puhne malo vjetra i raščisti te oblake, da konačno vidimo gdje smo.

Svako malo na nebu se pokaže poneka zvijezda i odmah nestane. To je dobro. U atmosferi se nešto događa. Tri su sata ujutro. Ne mogu spavati jer ne želim propustiti trenutak u kojem bi se otvorio prozor orijentacije koji bi nam dao odgovor na pitanje gdje smo.

Zora sviće, postaje sve svjetlije dok magla postupno nestaje, a ja se u sebi veselim pogrešnoj prognozi. Za kratko vrijeme svi smo spremni za odlazak prema domu. Kad se razdanilo, uvidjeli smo svoju pogrešku: krenuli smo grebenom koji vodi na suprotnu stranu i tako se našli dvjesto metara niže. Ponovno se penjemo na vrh, a s druge strane već vidimo ljude kako se uspinju. Sad nam je jasno gdje je pravi put. Spuštamo se i mimoilazimo s alpinistima koji nas s čuđenjem gledaju i sigurno se pitaju: »Kad su ovi krenuli da se već vraćaju s vrha?«

Na putu prema dolje dolazimo do duge, zaleđene, snježne krijeste. Zastajemo da navučemo dereze i navežemo se zbog opasnosti od pada. Svatko nalazi svoj kutak gdje se priprema za prelazak. Odjednom neki lagan vjetar ruši Bojanov uspravljen, neosiguran ruksak, koji u sekundi sklizne niza zaleđenu, petsto metara visoku ledenu padinu. Isprva gledamo kako leti, a onda vidimo kako se kotrlja, sve dok nije završio u mnoštvu ledenjačkih pukotina.

Bojan počne u šoku nabrajati stvari bez kojih je ostao: bajla, jakna, hrana, rezervna roba, novčanik, dokumenti! Ostalo mu je samo ono što je na njemu.

Koji peh, a mislili smo da nam je sa sunčanim jutrom sve dobro krenulo. Nastavljamo, i dva sata poslije, oko 10, stižemo u dom Marco e Rosa. Družimo se s kolegama koji su stigli sinoć i prepričavamo svoju dramu. Veoma smo umorni i neispavani, stoga jedemo, pijemo i idemo spavati.

U mekom, toplom krevetu neopisiv je osjećaj sigurnosti i sreće. Još jednom u glavi vrtim trenutke penjanja i bivakiranja, sretan što se nakraju ipak sve sretno završilo. Spavamo tako tvrdo da ne čujemo ni zvukove glasnog hrkanja iz samoga kuta sobe. Budimo se oko 18 sati, samo da bismo večerali. Izgledamo kao zombiji. U 20 sati opet smo u krevetu jer umor čini svoje.

Ponedjeljak je! Prema originalnom planu, danas smo trebali biti kod kuće, ali s obzirom na sve što nam se dogodilo, ovo je sasvim u redu. Dan je sunčan, hladan i predivan i bit će užitak hodati do auta. Vidik je savršen. Stalno zastajkujemo i fotografiramo vidike, pejzaže, ledenjačke pukotine. Svako se malo navezujemo na opasnim dionicama, pa se razvezujemo na nezahtjevnim dijelovima puta da bismo dobili na brzini. I s derezama je ista stvar, stavljamo ih gdje je led, a skidamo kad naiđemo na dionicu s dubokim snijegom.

Uzbuđenje i adrenalin proradili su kad smo došli do dijela s nekoliko ledenjačkih pukotina koje je trebalo prijeći, odnosno preskakati. Baš je bilo napeto! Zalet, skok i očekivanje hoće li se tijelo domoći druge strane pukotine i hoće li snijeg na suprotnoj strani izdržati našu težinu, da ne završimo u dubokoj, tamnoj pukotini. Pomislim, ovo je baš začinilo silazak!

Nastavljamo po prilično zasniježenom terenu. Opet nam odmiče vrijeme, a mi se žurimo da stignemo do 17 sati, na posljednju vožnju žičare Diavolezza. Zakasnimo li, morat ćemo se pješice spuštati nekih 800 metara, a to zaista nitko od nas ne želi.

Na nekih pola puta dolazimo do nezgodne priječnice koju moramo prijeći uza sam rub, gdje se spajaju okomita kamena litica i zaleđena padina. Gledam u tu prostranu, smaragdno

zelenu padinu i divim se kako je glatka, poput ogledala. Vidljiva je nekih 30 – 40 metara, a onda se okomito nastavlja u dubinu, tako da joj se ne vidi kraj. Zastajemo, i zbog opasnog terena koji nas očekuje, spremamo se montirati dereze i navezati na uže.

Svi smo, logično, navukli dereze na idealno ravnoj kamenoj ploči, na kojoj je to najlakše obaviti. Međutim, na njoj nema dovoljno mjesta za sve nas. Na tom tijesnom mjestu prvi sam postavio dereze i odlučio zakoračiti na led te čekati uže za navez, a ujedno omogućiti prijateljima više mjesta za spremanje. Kad sam zakoračio, nisam ni primijetio da je led uza samu stijenu tanji nego na ostalom dijelu padine. Odjednom začujem pucanje leda pod nogama, gubim ravnotežu i padam unazad, leđima okrenut prema padini. U tom balansiranju s ravnotežom, vrhovima prstiju uspijevam dograbiti cepin koji je bio naslonjen na stijenu te padam na leđa zajedno s njim. Nagon za preživljavanje naveo me je na nagli trzaj u jednu stranu, čime sam se uspio okrenuti licem prema padini. Brzina se povećavala iz sekunde u sekundu zbog stakleno glatke površine. Pokušavam cepin podignuti iznad glave i postaviti ga u položaj zaustavljanja. Lijevom ga rukom hvatam za glavu, a desnom za sredinu ručke. Vježbao sam to mnogo puta. Položaj za zaustavljanje kao iz udžbenika, samo što su mi ruke ostale malo previsoko i nemam snagu zabiti cepin dublje u led. Ipak, sam vrh počinje grebati po ledenoj kori, dok ledene iskre frcaju na sve strane, a najviše u moje oči koje očajničkim pogledom traže prijatelje na vrhu padine koji sve ovo užasno gledaju.

Dok tako grebem po ledenom ogledalu, osjećam kako se brzina smanjuje i kako usporavam. Kratak trenutak sreće, a onda šok! Vrh cepina zabija se u poprečnu ledenu pukotinu, a mene sila trzaja doslovno otresa s alata koji mi je trebao spasiti život. Nastavljam padati ka najstrmijem dijelu padine. Prijatelji koji sve to gledaju prestravljeni su, pogotovo kad su vidjeli da sam se odvojio od cepina i kad sam im nestao iz vida na okomitoj padini. Dok letim brzinom većom od 100 kilometara na sat, pokušavam se održavati tako da mi glava bude gore, jer ako dođe

do udara, da mi barem noge prve nastradaju. Donedavno mirnom i tihom planinom, sad se širi moj očajnički krik.

Osjećam kako mi se odjeća puni vodom koja je nastala otapanjem leda i prekriva ga u tankom sloju. Znam da ne smijem kočiti derezama jer bi došlo do prevrtanja tijela i lomova, tako da jedino prstima ruke u položaju kandže pokušavam grebati led i tako smanjiti brzinu. Ljudi koji su preživjeli slične situacije kažu da su im se u trenucima kad ih je nekoliko sekundi dijelilo od smrti pred očima odvrtjele sve slike iz života. Meni, eto, nisu! Čini se da je nagon za preživljavanjem bio jači, pa sam imao samo jednu misao – kako će pad završiti. Kroz glavu su mi prolazili scenariji padova i neizvjesnost hoću li udariti u kakav kamen ili ću u slobodnom padu sletjeti niz neku liticu i skončati na tlu. Poželio sam samo da me nakraju jako ne boli.

Na moju veliku sreću, nakon otprilike 250 metara stravično brzog leta zabijam se u naku-pinu dubokog snijega, kao u balu sijena. Otvaram oči i gledam plavo nebo iznad sebe, a licem mi se razvlači džokerovski osmijeh. Nekoliko metara niže vidim nisku kamenu barijeru u koju

bih udario da let nije završio na debelom sloju nakupljenog snijega. Ustajem onako mokar, kao da sam izašao iz vode, i pregledavam se rade li mi sve ljudske funkcije. Živ sam, i to bez ijedne ozljede!

Trčim pedesetak metara niže, odakle bi me prijatelji mogli vidjeti i onako sretno i kulerski vičem: »Podite poprijeko kao ja, ovdje je prečica, brže ćemo stići dolje!« Ne mogu ni zamisliti njihovo veselje kad su me ugledali živa i neozlijeđena. Molim ih da se spuste po cepin koji je ostao zaboden 50-ak metara ispod njih. I dok se oni spuštaju po njega, gledam u cijelosti tu golemu padinu i suze mi nakratko poteku od sreće.

Nakon pola sata opet smo svi zajedno. Kako nas vrijeme i dalje neumoljivo gazi, nastavljamo razgovarati u hodu i žurimo se. Još nekoliko absajla niza stijene, prelazak preko mirnog lede-njaka i uspon do žičare dijeli nas od mnogih užitaka koji nas očekuju. Stižemo netom pred posljednju vožnju žičare. S olakšanjem ulijećemo u kabinu. Još traje dan i sve se jasno vidi.

Dok se mirno spuštamo, gledam kroz prozor planine u daljini, ispod nas zelena trava, stado ovaca i vijugav potok. Život je lijep!

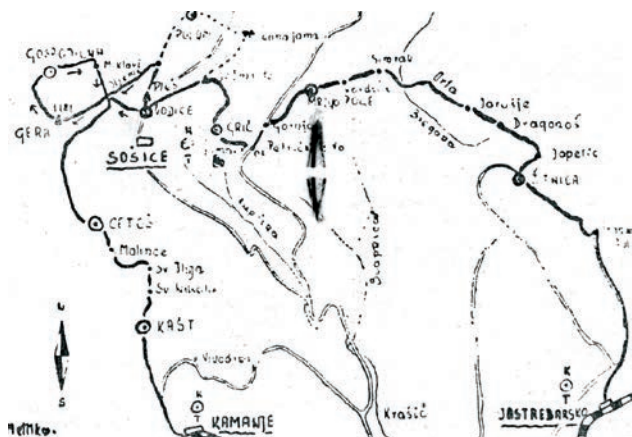
Vidik s vrha Piz Bernine

Karlovačka obilaznica i planinarska kuća Vodice

Vitomir Murganić, Karlovac

Sredinom pedesetih godina prošlog stoljeća Planinska zveza Slovenije uspostavila je Slovensku planinsku pot, planinarsku obilaznicu koja je povezivala najvažnije planine, vrhove i planinarske kuće u Sloveniji. Takva je ideja, naravno, postojala i među hrvatskim planinarima. Međutim, geografski oblik Hrvatske i slabije razvijena infrastruktura, nepostojanje planinarskih kuća i nedovoljan broj planinarskih putova, onemogućavali su ostvarenje slične ideje o dužinskom planinarskom putu koji bi povezao sve važnije vrhove i planinarske kuće u Hrvatskoj. Na mnogim je planinama tek trebalo urediti planinarske putove pa tek onda izgraditi domove.

Zemljovid iz 1958. godine

Vidik s Japetića prema središnjem dijelu Žumberka i Svetoj Geri

Iskaznica Karlovačke transverzale 1960. godine

Iskaznica Karlovačke transverzale

Ipak, postojala je mogućnost uspostave lokalnih transverzala, koje bi povezivale planinarske ciljeve na određenim područjima. Po uzoru na Slovensku planinsku transverzalu, i naši su planinari preuzeli naziv »transverzala« (latinska riječ transversus znači poprečan), premda bi pravilniji naziv bio »obilaznica«.

Mnoga su se društva u Hrvatskoj bavila mišlju o uređenju planinarskih putova. Tako su planinari PD-a Dubovac iz Karlovca na Sletu planinara Hrvatske održanom na Velebitu 1957. došli na zamisao o trasiranju i markiranju planinarske obilaznice (tada transverzale). Nakon razmatranja nekoliko mogućnosti, izabrani su Samoborsko gorje i Žumberak.

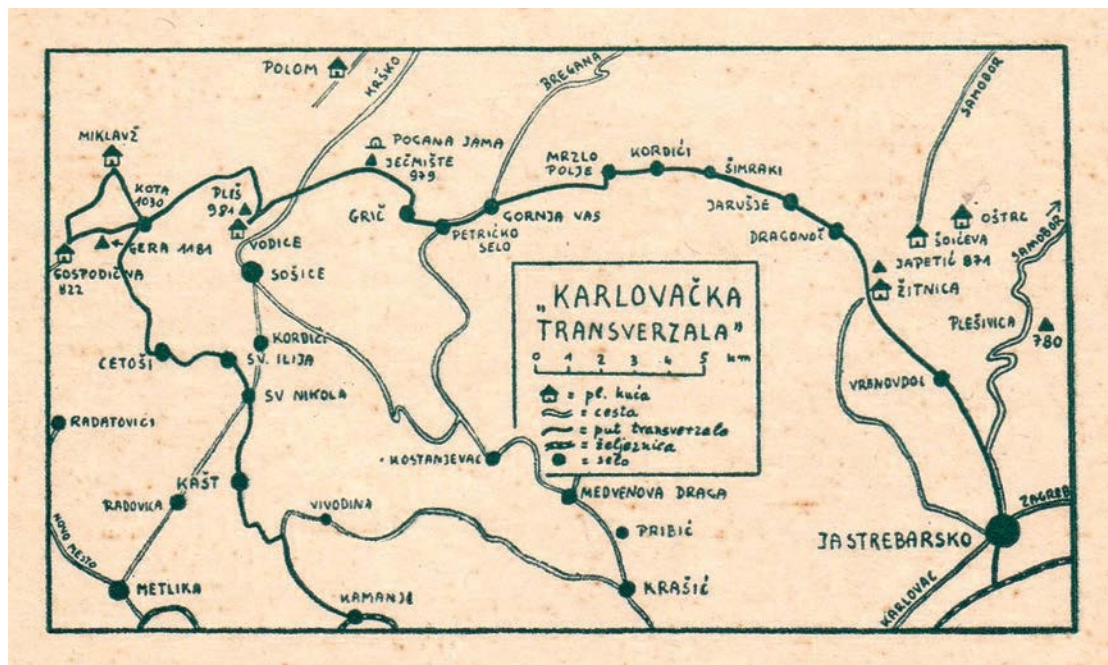
Od ideje do ostvarenja nije prošlo mnogo. Već u proljeće 1958. započelo se s trasiranjem i markiranjem planinarskog puta koji će povezivati Samoborsko gorje sa Žumberačkom gorom. Zahvaljujući velikom maru i zalaganju Zvonimira Kellera i Ive Otta, markacisti PD-a Dubovac trasirali su i markirali Karlovačku transverzalu »Tragom XIII proleterske brigade Rade Končar«, nazvanu po žumberačkoj brigadi koja je zajedno sa

slovenskim brigadama tijekom Drugoga svjetskog rata djelovala na žumberačkom području. U nekim je izvorima put upisan pod imenom Karlovačka magistrala (Naše planine, broj 5-6, 1959).

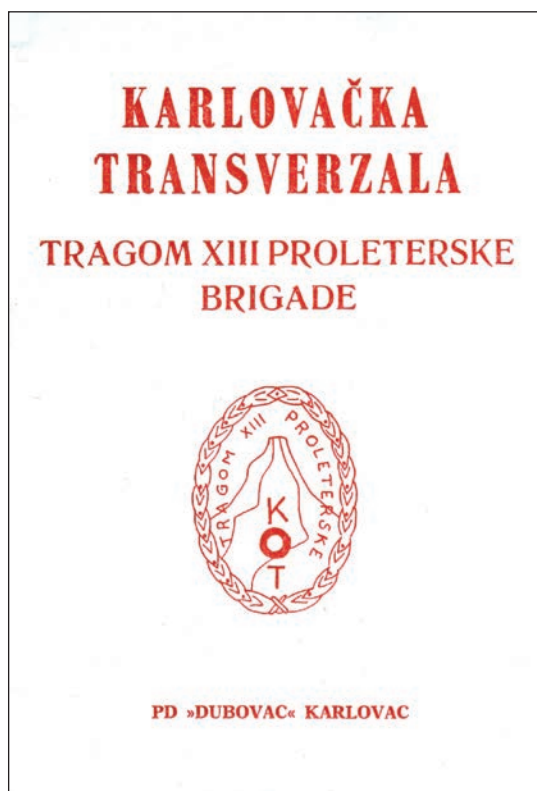
Transverzala je bila duga 70 km, a vodila je trasom Jastrebarsko – Japetić (dom Žitnica) – Dragonoš – Jarušje – potok Bregana – Šimraki – Kordići – Mrzlo Polje Žumberačko – Petričko Selo – Grič – Ječmište – Pogana jama – Polom – Miklavž – Sveta Gera – Cvjetiši – Malinci – Mrke – Sv. Nikola – Kašt – Kamanje. Transverzala je imala devet kontrolnih točaka i to:

Značke Karlovačke transverzale

Zemljovid obilaznice 1961. godine

Dnevnik i vodič Karlovačke transverzale 1979.

1. Žitnica (842 m)
2. Mrzlo Polje Žumberačko (560 m)
3. Ječmište (979 m)
4. Pliješ (981 m)
5. Dom Polom – nije bila obavezna
6. Pogana jama – nije bila obavezna
7. Sveta Gera (1181 m)
8. Cetoši (720 m)
9. Kašt (420 m)

Da bi transverzala bila kompletna, tiskan je vodič i dnevnik te izrađena prigodna značka koja se dodjeljivala kao priznanje planinarima koji su obišli čitav put. Transverzala je svečano otvorena 10. kolovoza 1958. na Ječmištu iznad Sošica.

Za obilazak Karlovačke transverzale bila su potrebna tri dana. U ono romantično vrijeme planinarstva petkom bi se išlo iz Karlovca (poslije posla) vlakom u Jastrebarsko pa pješice do planinarskog doma Žitnica. Drugo jutro, ranom zorom, išlo bi se dijelom kroz Samoborsko gorje i preko dijela Žumberka do doma na Polomu. Za treći bi dan preostala dionica preko Svete Gere do Kamanja, gdje je trebalo uhvatiti popodnevni vlak za Karlovac.

Betoniranje temelja na Vodicama - slijeva na desno Z. Bučar, Božo Skupnjak, Ljubo Cingerli, Ivo Ott, Neno Pauković, Štefan Vuković

Prijevoz bajte na Vodice na kamionu - Miroslav Vračević, Neno Pauković, Zdenko Kulaš - stoje Zlatko Satler, Zvonimir Keller, Janko Dobranić, Rudolf Pečauer i vozač

Karlovačka transversala bila je jedna od najstarijih i najpopularnijih planinarskih obilaznica u bivšoj državi. Planinarski savez Jugoslavije dodijelio je PD-u Dubovac za izradu transversale saveznu treću nagradu. (Karlovački tjednik 33/1958, Povijest sporta br. 586/1979).

Budući da je za obilazak transversale bilo potrebno dva do tri dana, pojavila se potreba za izgradnjom planinarskog skloništa ili kuće

otprilike na polovici staze. Prvotna je ideja karlovačkih planinara bila izgradnja skloništa na Ječmištu, od čega se odustalo, no već početkom 1959. počinju aktivnosti na pronalaženju lokacije za planinarsku kuću. Odabrana je lokacija Vodice, podno vrha Pliješa, koja je pogodna zbog izvora pitke vode i blizine ceste.

Od šumarije Krašić, uz pomoć Josipa Tomca, pribavljena je drvena baraka (bajta) koju je

Planinarska kuća Vodice šezdesetih godina 20. stoljeća

Zemljovid Karlovačke transverzale iz 1979. godine

trebalo preseliti s Blaževe gore na novouređenu lokaciju podno Pliješa.

Svi su preduvjeti bili ispunjeni (lokacija i drvena kuća), osim financijskih sredstava, koje je trebalo pribaviti u široj društvenoj zajednici, što nije bio nimalo lak zadatak u doba poslijeratne obnove, kad građevinskog materijala gotovo i nije bilo. Nakon svih nedaća, izgradnja kuće započela je 17. srpnja 1959. Jedna je ekipa kopala temelje, a druga rastavljala drvenu kuću.

Tijekom 1961. planinarska kuća na Vodicama bila je uglavnom završena te predana planinarima na upotrebu. U izgradnji kuće naročito su se istaknuli, s najvećim brojem uloženi radnih sati, Zlatko Satler, Ivo Ott, Franjo Žugčić i Danilo Cingerli, a osobit doprinos izgradnji kuće dali su omladinci iz Speleološkog odsjeka. Za konačno dovršenje kuće velike zasluge imaju Zvonimir Plevnik i Štamparski zavod »Ognjen Prica«.

Nakon izgradnje planinarske kuće na Vodicama transverzala je doživjela manje korekcije jer se moglo spavati u novoootvorenoj kući. Nova trasa počinjala je u Jastrebarskom (KT 1),

a noćilo se u domu na Žitnici (KT 2). Sutradan se išlo preko Dragonoša, Mrzlog Polja (KT 3), Griča (KT 4) i Ječmišta do kuće na Vodicama (KT 5). Drugi su dan bile na raspolaganju dvije varijante: od kuće na Vodicama cestom prema Sošicama te na lokalitetu Boljari krenuti preko kote 1030 prema Svetoj Geri (KT 6) ili od kuće Vodice preko Pliješa, Sljemena, Ravne gore do kote 1030 i Svete Gere.

Od Svete Gere vraćalo se preko kote 1030 prema Cvjetišima (KT 7) i Kaštu (KT 8) do Kamanja (KT 9), odakle vlakom u Karlovac.

Već je 1961. tiskan planinarski vodič »Žumberak i Žumberačka gora« autorâ Zvonimira Kellera i Ive Otta.

Uza sve aktivnosti Društva, 1978. počinje se proširivati kuća na Vodicama. Uz mnogo truda i rada, krajem osamdesetih godina prošlog stoljeća kuća Vodice dobiva današnji izgled.

Novi vodič i dnevnik tiskan je 1979. Iste je godine izrađena i nova serija značaka.

Raspadom Jugoslavije, Hrvatska i Slovenija postale su samostalne države. Nakon uspostave

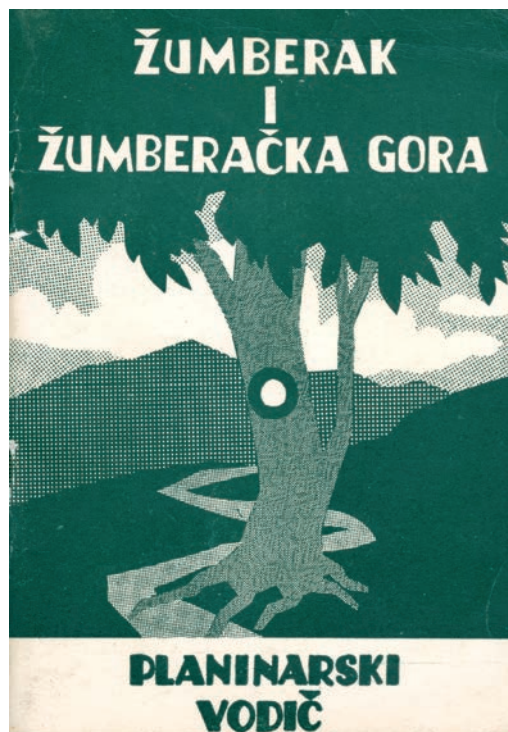

Planinarska kuća Vodice

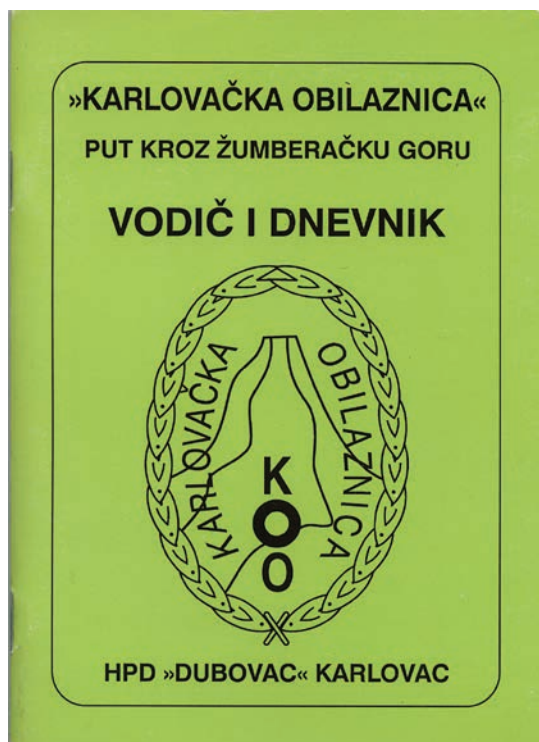
novih državnih granica trasa Karlovačke obilaznice dijelom je prolazila teritorijem susjedne države pa ju je trebalo na pojedinim dionicama izmijeniti. Na relaciji Jastrebarsko – dom Žitnica – Mrzlo Polje – Ječmište trasa je ostala nepromijenjena. S Ječmišta se preko Pliješa dolazilo do Vodica. Od Vodica se trasa nastavljala preko Trate na Svetu Geru, a odatle prema planinarskoj kući »Boris Farkaš« u Sekulićima. Markacije su dalje vodile preko Cvjetiša i Balića do Kamanja, kroz koje prolazi željeznička pruga.

Vodič i dnevnik tiskani su 1999. Zanimljivo je da se značke nisu ponovno izrađivale jer ih je još bilo dovoljno na zalihama s natpisom »Karlovačka transversala«. Trudom markacista PD-a Dubovac, natpis »Karlovačka transversala« uklonjen je sa značaka. Autor novog vodiča i dnevnika bio je Milan Dijačić.

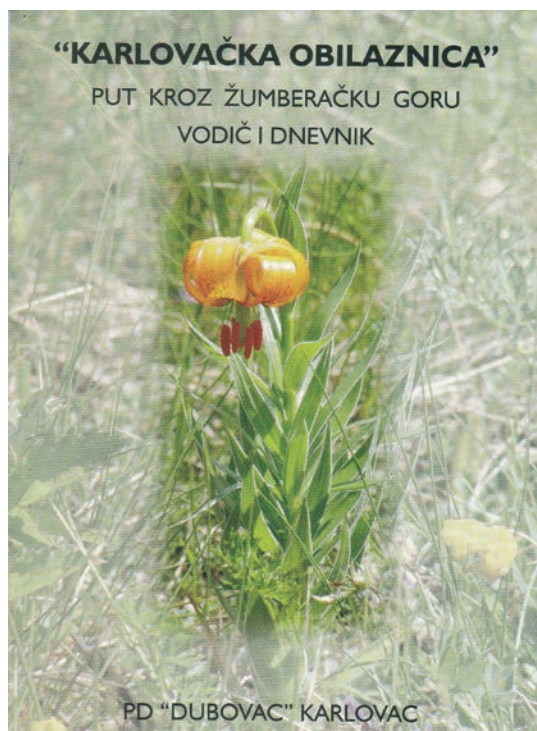
Nakon pristupanja Slovenije Europskoj uniji i njezina ulaska u schengenski prostor 2004. državna je granica postala bolje nadzirana. S druge je strane, sve više asfaltiranih cesta na trasi ponukalo PD Dubovac da je skрати, kako bi se

Žumberak i žumberačka gora, Z. Keller i Ivo Ott, 1961.

Vodič i dnevnik Karlovačka obilaznica iz 1999.

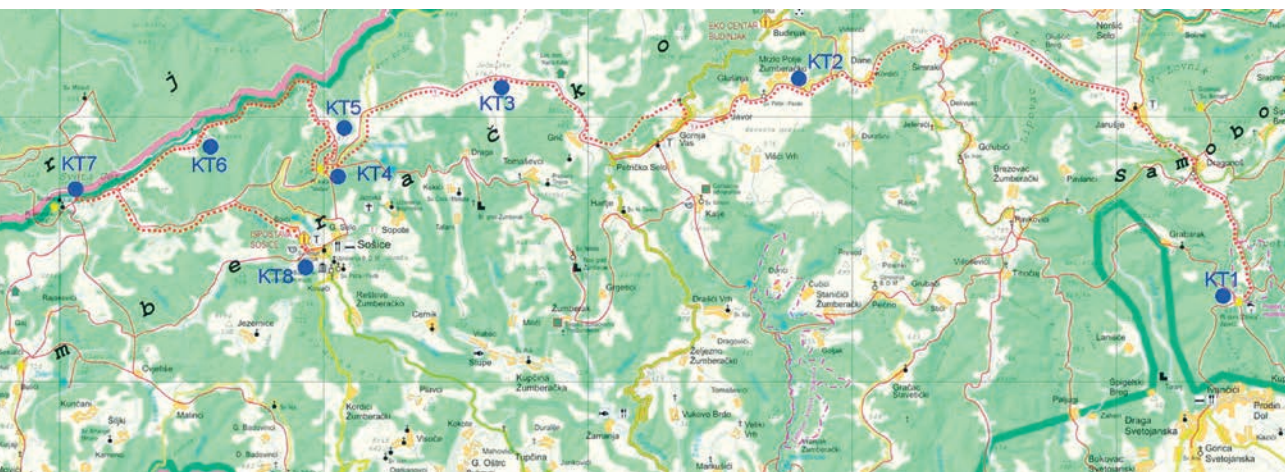

Vodič i dnevnik Karlovačka obilaznica iz 2006.

izbjeglo dugotrajno hodanje asfaltom. Pritom se ipak nastojalo sačuvati prvotnu namjeru da trasa prođe cijelim Žumberačkim gorjem.

Karlovačka obilaznica obnovljena je i ponovno markirana tijekom 2005., a novi dnevnik i vodič, te zemljovid, tiskani su 2006. Nova

Karlovačka obilaznica promijenila se tako da više ne počinje u Jastrebarskom (dijelom zbog loših prometnih veza), već u selu Ivančićima, odakle se do doma Žitnica može stići za jedan sat hoda. Planinarski dom Žitnica ujedno je prva kontrolna točka. Nakon toga staza nastavlja prema Mrzlom

Karlovačka obilaznica 2006.

Sošice i vrh Pliješ

Polju (4 sata hoda), koje je druga kontrolna točka. Do vrha Ječmišta (KT 3) dolazi se preko Griča (1 sat). Do kuće Vodice (KT 4) ima još dva sata. Na Vodicama je moguće noćenje. Drugi se dan

Slikoviti greben Orto na dodiru Samoborskoga gorja i Žumberka

Put preko Ječmišta prema Pliješu

Vrh Pliješ (988 m)

može nastaviti preko Pliješa (KT 5) i Ravne gore (KT 6) do Svete Gere (3 sata). Sveta Gera (KT 7) najviši je vrh Žumberačkoga gorja. Trasa nas vodi dijelom istim putem do Maličeva krča, odakle nastavljamo prema Sošicama. Preko Boljare i sela Bojića dolazi se naposljetku u Sošice (2 sata). Žig KT 8 nalazi se u gostionici Ilas-Radić.

Godine 2006. tiskan je novi dnevnik i vodič po Karlovačkoj obilaznici jer je trasa doživjela velike preinake. Autor je tog vodiča i dnevnika Vitomir Murganić.

Ni tada se nije izrađivala nova značka Karlovačke obilaznice jer je još bilo starih značaka na zalihi. Tek je 2015. izrađena nova serija značaka.

Obilaznica je čitavo to vrijeme u funkciji, što znači da je redovito održavana i markirana. Na tome treba osobito zahvaliti markacistima PD-a Dubovac iz Karlovca i brojnim planinarima koji su svojim radom pridonijeli uređenju i popularizaciji jedne od najstarijih i najposjećenijih planinarskih obilaznica u Hrvatskoj.

Guske u magli

Uspon na Maglić

Damir Šantek, Zagreb

Razgovor o ljepoti planina kompleksan je i osjetljiv, kao i razgovor o ljepoti žena. Toliko različitih pogleda, razmišljanja, procjena i odluka! Sve su planine lijepe, osim onih nagrđenih ljudskom rukom. Ne postoji univerzalno pravilo prema kojem se mogu odabrati najljepša planina ili najljepša žena, premda to mnogi uporno pokušavaju. Na svijetu postoje brojni izbori za miss ovoga, miss onoga, sve do miss svijeta, gdje se žene žele ukalupiti u nekakav univerzalan kalup ljepote, što je nemoguće i pogrešno jer pojam ljepote nije jednak ni u Dalmaciji i Slavoniji, a kamoli na raznim kontinentima, gdje žive različite rase, kao u Africi, Aziji ili Europi. Osim toga, pojam ljepote i kanoni za odabir najljepšega mijenjali su se tijekom ljudske povijesti pa ono što je bilo idealno i lijepo jučer, danas to više nije. Sve se to može najbolje

vizualizirati u umjetničkim djelima koja veličaju ljepotu žene za cijelog postojanja ljudske civilizacije. Od brojnih paleolitskih »Venera«, kao što je npr. Venera iz Willendorfa, stara oko 25.000 godina, na kojoj su naglašeni glava, grudi, torzo i prepone i koja se danas definira kao božica plodnosti, pojam ženske ljepote mijenjao se zbog te iste plodnosti i opstanka vrste, zbog zdravog izgleda, zbog seksepila ili pak zbog bijele boje puti, koja je pokazivala da se ne mora raditi u polju... I tako se slika idealne žene mijenjala preko krhke Botticellijeve Venere i bujnih Rubensovih žena do današnjeg miksa androgenih djevojaka i raskošnih reality zvjezdica. Ideal ženske ljepote varirao je ovisno o prilikama, potrebama i vremenu.

S druge strane, planine su gotovo oduvijek ovdje i posjeduju jedinstvenu svestremensku

Magla na putu prema Magliću

DAMIR ŠANTEK

ljepotu. Nekome su lijepe pitome i mirne planine, dok netko više voli ljepotu divljih, nepristupačnih i katkad negostoljubivih planina. Možda je to vezano uz karakter onih u čijem se oku ta ljepota nalazi, ali generalno gledano, ljepota žena i planina, koje na prvi pogled nemaju nikakvih dodirnih točaka, imaju bezbroj nevidljivih, ali gusto isprepletenih korelacija.

Kad govorimo o planinama, u našim krajevima možemo generalno govoriti ili o Dinaridima ili o Alpama. Većina planinara preferira Alpe, što zbog njihove visine što zbog blizine i pristupačnosti, mogućnosti penjanja po ledenjacima, raznih mogućnosti tehničkih uspona, izvanredne infrastrukture ili jednostavno snobizma. Istina, Alpe u Sloveniji, Austriji, Italiji i Francuskoj predivne su, okoliš i pristupi uređeni su do savršenstva, planinarski su domovi brojni i dobro opskrbljeni, ceste su široke i sigurne, spasilačka je služba dobro organizirana, ali ljepota, nedostupnost i divljina dinarskoga gorja, koje vrtoglavo rastu prema jugu, meni su draže. Na mnogim se alpskim vrhovima katkad osjećate kao u čekaonici, što je u potpunoj opreci s idealom planinarenja i uživanja u osami njihovih vrhunaca. Tako nešto daleko ćete rjeđe doživjeti na dinarskim vrhovima Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Kosova ili Albanije. Divljina dubokih kanjona, nevjerojatna snaga vode koja se kovitla, strme stijene, beskrajni pašnjaci, guste šume i prašume, predivna jezera, krajobrazi koji se mijenjaju i u svojoj raznovrsnosti otvaraju nove

vidike, oduševljenja i ushite, i sve uglavnom u čistoj osami vas i planine...

Sve je pri organiziranju ovog putovanja krenulo nekako »od druge«. U prvom sam pokušaju ostao sam jer prvog dogovorenog vikenda naposljetku nitko nije mogao na put i ostao sam usamljenog pogleda, uprtog u planinarsku kartu, putujući mislima po nevidljivim stazama. Drugi je bio uspješniji... Doduše, originalno društvo koje je trebalo krenuti na put zbog raznih se razloga osulo, pa je na put krenula druga ekipa.

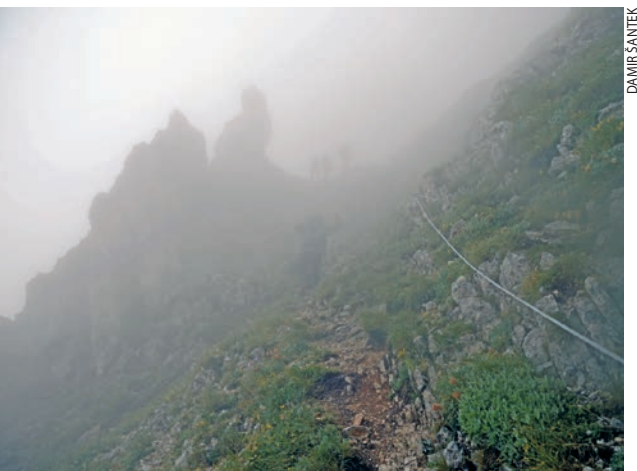
Putujemo po lelujavim bosanskim cestama, na kojima se auto ljulja kao čamac na valovima, a česte policijske »sačekuše« već su odavno tradicionalno obilježje putovanja kroz Bosnu. Magla u Bosni nije rijetka, pa su toponimi vezani uz nju rasuti po cijeloj zemlji. Maglaj i Maglić nisu jedno te isto, ne nalaze se jedan pored drugoga, nisu čak ni blizu. Grad Maglaj nalazi se u Zeničko-dobojskom kantonu. S druge strane, Maglić je dinarska planina na granici Bosne i Hercegovine i Crne Gore, dvadesetak kilometara jugozapadno od Foče, s najvišim vrhom Bosne i Hercegovine. Pritom treba imati u vidu da je najviši vrh te planine crnogorski Maglić, visok 2388 m, dok je na bosanskohercegovačkoj strani planine najviši vrh Maglić, visok 2386 m. U Bosni i Hercegovini, na Dinari, blizu granice s Hrvatskom, postoji još i vrh Veliki Maglaj, koji se sa svojih 1475 m izdiže iznad visoravni Vrdova. S hrvatske je strane granice 20 metara niži Mali Maglaj, označen velikim kamenim križem, dok je Veliki Maglaj označen tek naslaganom hrpom kamenja.

»Ne srljajte kao guske u maglu«

Stjepan Radić, 1918.

Prošlo je više od 104 godine otkad je na zasjedanju Središnjeg odbora Narodnog vijeća u Zagrebu 24. studenoga 1918. Stjepan Radić iznio svoj najpoznatiji govor, zaključen rečenicom »Ne srljajte kao guske u maglu«.

Ljeto je na samom početku, a temperature su paklene. Pri pripremi putovanja razmišljam o faktoru kreme za sunčanje, količini vode koju će trebati ponijeti, kratkim hlačama, sunčanim naočalama i kapama za zaštitu od sunca. Naravno, i o ručniku i kupaćim gaćama za

DAMIR SANTEK

Uspon osiguranim putom

kupanje u Trnovačkom jezeru, kako bih se osvježio i sprao znoj nakon napornog uspona po velikoj vrućini. No stvarnost je drugačija. U dan-dva sve se mijenja, jutro je maglovito, hladno, a prema prognozi, danas bi na Magliću najviša temperatura trebala biti 2 °C, što uz veoma snažan vjetar daje osjećaj kao da je -5 °C. U autu ostavljam svu »ljetnu« opremu i fokusiram se na hladnoću, vjetar, zaštitu od očekivane kiše, rezervnu odjeću, hranu i vodu. Historia est magistra vitae. Točno, ali svi mi slabo učimo i pamtimo, a zaboravljamo i važno i nevažno.

Da, uspon na Maglić nema nikakve veze s Radićevim govorom, ali dobro zvuči, a njegova je rečenica s vremenom dobila i širi kontekst pa je misao ipak potpuno primjenjiva i na ovaj uspon na Maglić. »Danas se nitko ne penje na Maglić. Nije se penjao ni jučer.« Riječi su to brata i sestre koji su zajedno sa svojim teglećim konjima, kao neki nevjerovatni likovi, možda baš iz starih vremena prije stotinu godina, izronili iz magle na Prijedoru. Čekaju goste iz Njemačke da im prenesu stvari do doma na Trnovačkom jezeru.

Nebo je sivo i zatvoreno. Iz Foče krećemo s laganom kišicom. Maglaj je tamo negdje daleko u magli. U Tjentištu skrećemo oštro ulijevo na makadam. Do Prijedora ima 17,5 km. Prvo se vozimo po ostacima asfalta, što često zna biti gore od lošeg makadama. Put je loš, ali uz opreznost i polaganu vožnju prohodan za osobna vozila. Na Borovnom (870 m) je rampa gdje se naplaćuje ulaz u NP Sutjeska. To je najveći i najstariji nacionalni park u Bosni i Hercegovini. U parku se nalaze dijelovi planinskih lanaca Maglića i Volujaka, na kojem se nalazi Studenac (2296 m), drugi po visini vrh u Bosni i Hercegovini, te Zelengore, s najvišim vrhom Breškočom, visokim 2014 m. Kako piše na web-stranici Nacionalnog parka, taj je park istovremeno kozmopolit-ski i provincijski. Kad se gleda priroda, park je potpuno kozmopolit-ski u svakom pogledu jer su njegove ljepote neuništive i vječne. Sve je ostalo provincijsko, od prometnica, prilaza, stavova, ratova iz prošlog stoljeća koji još nisu završili, a očito nikada i neće, kultova ličnosti, politike koja na jednom jednomlju gradi drugo... i ljudi, koje nitko ništa i ne pita i koji se prilagođavaju kako bi preživjeli.

DAMIR ŠANTEK

Na Magliću, najvišem vrhu Bosne i Hercegovine

Na Borovnom nam umjesto četiriju ulaznica naplaćuju dvije. Ulaznice prodaje čovjek kome je preostalo samo da se jutrom budi u svom svijetu, koji se nalazi u svijetu u kojem ne želi biti. Preostalo mu je jedino da pokuša što bezbolnije završiti dan i zaspati bez puno razmišljanja, i tako svako jutro krenuti ispočetka.

Na Borovnom prestaju natruhe asfalta i počinje razmjerno široka zemljana cesta. Kiše koje su padale srećom nisu bile obilne pa je blato umjerenog gnjecavo i dovoljno kruto da našem autu omogući daljnji uspon. Novouređena se zemljana cesta u jednom trenutku pretvara u tvrd, grub makadam. Već ionako neznatna brzina, smanjuje se, i vožnja postaje još opreznija, no postupno se penjemo i stižemo na Prijedor.

Za uspon na Maglić postoje tri puta. Prvi je Poštarev put, koji počinje na Lokvi Dernečištu. Do nje se dolazi istim makadamom, samo što se na posljednjem križanju prije Prijedora ne

DAMIR ŠANTEK

Crnogorski Maglić, najviši vrh na planini Maglić

skreće udesno, već ulijevo, prema Dernečištu. To je najlakša varijanta uspona. Taj pristup najprije vodi šumskim putom, a zatim planinarskom stazom. Prolazi kroz visoku bukovu šumu pa preko livada, klekovine, sipara i stijena, djelomično osiguranih sajlama, izbija na greben između crnogorskoga i bosanskoga Maglića. Drugi put vodi s Prijedora preko Trnovačkog jezera i njime ćemo se vratiti. Treći, najteži, tzv.

Banjalučki put, počinje na Prijedoru i vodi strmo u stijenu najkraćim smjerom na vrh Maglića.

Markacije na početku puta trenutačno ne postoje, pa malo lutamo kao guske u magli, ali uz pomoć GPS-a začas nalazimo pravi put. Ulazimo u šumu i ubrzo počinje strm uspon. Vidljivost je zbog magle vrlo loša, mjestimice ne veća od dva metra. Uspinjemo se strmo kroza stijenu. Markacije su možda i dobre, no pri toliko slaboj vidljivosti teško ih je nalaziti i slijediti. Čarape, cipele i rukavice potpuno su nam mokre, kao kad pada gusta kiša. Sve je u magli mokro i sklisko, pa i stijene, te treba paziti pri svakom koraku. Naočale i fotoaparat stalno su zamagljeni, pa je Renatu teško hodati, a meni slikati, iako je težak i sam izbor između ničega i nečega što bi trebalo biti fotografski motiv s uspona. U jednom trenutku štapovi postaju višak i smetnja, a ubrzo dolazimo i do sajli. Na takvim je usponima uvijek pitanje je li bolje da su osiguranja postavljena ili da ih nema. Ovaj put moram priznati da su sajle na nekim mjestima bile dobrodošla pomoć upravo zato što je staza bila vlažna i skliska. Hladno je, a taj osjećaj još pojačavaju vlaga i snažan vjetar.

Trnovačko jezero

DAMIR ŠANTEK

Nakon razmjerno brzog uspona od sat i pol, eto nas na vrhu, na kojem se nalazi betonska kocka obojena u boje srpske zastave i štanga na čijem je vrhu limena zastava Republike Srpske. Stup je usidren sajlama. Pored stupa je kutija u kojoj se nalaze upisna knjiga i planinarski žig. Nekoliko metara dalje nalazi se lijevana spomen-ploča s likom druga Tita. To je sve što vidimo, i to vrlo mutno. Radić je odavno mrtav, ali univerzalne istine, kao ni magla, nemaju nacionalnost ni rok trajanja.

Nalazimo se u graničnom području Bosne i Hercegovine i Crne Gore, na sjevernom dijelu planinskog masiva koji čine Maglić, Volujak i Bioč, između rijeka Sutjeske, Drine, Pive i Vrbnice. Maglić je na zapadu omeđen rijekom Sutjeskom i planinom Zelengorom, na jugozapadu planinom Volujakom, na sjeveroistoku rijekama Drinom i Pivom te na jugoistoku planinom Biočem i Trnovačkim Durmitorom. Negdje u daljini, ispod Prijedora, nalazi se Perućica, najveća prašuma u Europi. Trebali bi se vidjeti Trnovački Durmitor, Volujak, Veliki Vitao, Zelengora i Durmitor s Bobotovim

kukom. To je ono što ne vidimo. Hladno je i vlažno, a vjetar nesmiljeno puše i još nas više hladi.

Popeli smo se unatoč svemu i gotovo da bismo se mogli nalaziti bilo gdje. Malo je jedno bez vidika kojem smo se nadali. To je ono što osjećamo.

Nastavljamo kratko po obostrano izloženoj vršnoj stijeni, uz jak vjetar, prelazimo nevidljivu državnu granicu i ulazimo u Crnu Goru. Zapravo, veći dio kruga koji ćemo obići nalazi se na području Crne Gore. Tu bi negdje trebao biti onaj dva metra viši crnogorski Maglić. Naravno da smo ga promašili, te se vraćamo do hrpice naslaganoga kamenja u koju je zataknuta suha grana. To jasno govori o tome koliko Crnoj Gori taj vrh nije važan, ali i koliko Republici Srpskoj njihov vrh jest važan. Na njemu nema ni traga ili bilo kakve naznake da se nalazimo u Bosni i Hercegovini, no svakom je, i površno upućenom, jasno da se nalazimo u području pod upravom vlasti Republike Srpske. Ljudi dobro poznaju granice, ali magla s njima nema nikakvih problema. Jednaka je s obji strana.

Nastavljamo preko livada prepunih cvijeća, čije jarke boje blijede u sivilu koje je zavladao prostorom. Od vidika i dalje ništa. Počinjemo se spuštati prema Trnovačkom jezeru. Blato, strmina, sipar, sklisko je i pomalo beznažno. Glavu više i ne dižem, već gledam u tlo kako se ne bih poskliznuo. U jednom trenutku vjetar razmiče maglu i pojavi se poznata slika srcolikog jezera. Predivna slika, jedna od ljepših koje se mogu vidjeti na tim prostorima! Pokušavam slikati, no leća fotoaparata potpuno je zamagljena. Dok sam izvadio krpicu da je obrišem, magla se ponovno navukla preko jezera. Međutim, otvaranje i zatvaranje nastavilo se u mahovima, bez sunca, a sirotinji je i malo dovoljno za sreću.

Raspoloženje se naglo popravlja! Sve je to daleko od očekivanoga, ali u svakom slučaju bolje je išta nego ništa.

Na stablima se vide ploče Parka prirode Piva, u koji smo ušli ulaskom u Crnu Goru. Park je smješten između NP-a Sutjeska u Bosni i Hercegovini i NP-a Durmitor u Crnoj Gori te predstavlja prirodnu vezu i sponu između tih dvaju nacionalnih parkova. Obuhvaća brojne planine i vrhove, kao što su Maglić, Bioč (vrh Veliki Vitao, 2397 m), Volujak (vrh Velika

Vlasulja, 2337 m) i Pivsku planinu (vrh Veliki Buručkovac, 2094 m).

Polako se spuštamo prema jezeru, gdje slijedi naplata ulaznice u Park prirode Piva. Cijena je jedan euro. Zanimljivo je da se na objektu kod kojeg se naplaćuje ulaznica vijori srpska zastava, iako se nalazimo u Crnoj Gori. Od 1918. malo se toga promijenilo, s maglom ili bez nje.

Leća objektiva još je zamagljena, pa slikam mobilnim telefonom. Nakon kratkog odmora i blagovanja iz ruksaka, uz dosadne komarce, spuštamo se kroz šumu stazom koja nalikuje na korito presahle rijeke, sve do Suve jezerine. To je dolina prepuna cvijeća, koja djeluje kao da ju je netko spustio iz neke sasvim druge dimenzije. Nakon nje ponovno slijedi uspon, prvo strm, pa položitiji, i nakraju po makadamskoj cesti, nakon ukupno sedam sati hoda, odmora, ručka i slikanja, stižemo do Prijedora.

Maglić nismo uspjeli vidjeti ni s vrha, ni s Prijedora, ni s Tjentišta. Iako smo se popeli na njegov vrh i satima hodali njegovim stazama, za nas je ostao samo maglovita, tajanstvena planina. Tek smo drugi dan, kad je svanulo sunce i kad smo krenuli na put prema Zelengori, uspjeli stati i diviti se njegovim vebnim stijenama, koje izviru iz guste, zelene prašume.

Maglić izdaleka

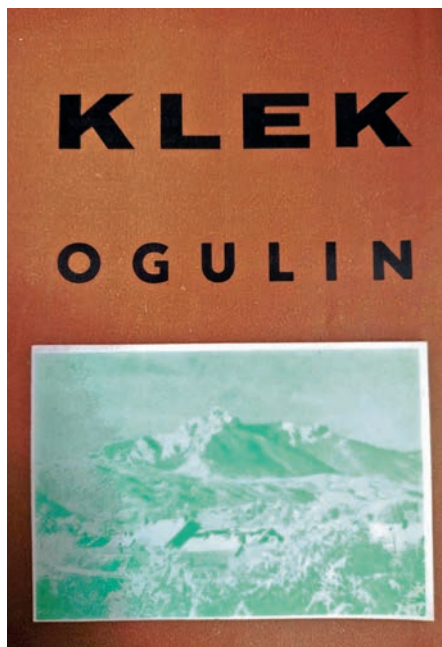
priredio: **Vjekoslav Kramberger**, Požega

Značke HPD-a Klek iz Ogulina

O povijesnoj povezanosti HPS-a (prije: PSH-a) i planine Kleka u ovoj smo rubrici pisali u HP-u broj 4/2023. Upoznali smo tom prilikom osnovni znak planinarskog saveza u svim varijantama, u čijem je središnjem dijelu prikaz te naše vrlo popularne planine. I ovaj put zadržat ćemo se na Kleku (1181 m), istaknu-toj i slikovitoj planini, koju mnogi nazivaju mitskom, i to putem značaka Planinarskoga društva Klek iz Ogulina. Klek je motiv na značkama ogulinskoga planinarskog društva i značaka nepoznata emitenta, koje zbog izrazito planinarskog motiva možemo pred-staviti u ovoj rubrici.

U davno doba hrvatskog planinarstva, kada su podružnice HPD-a postojale samo u rijetkim gradovima, u Ogulinu je 1900. zabilježen prvi pokušaj organiziranoga planinarskog djelovanja. Većina podruž-nica nije bila duga vijeka jer se organizacija i vođenje društava svodilo na entuzijazam rijetkih pojedinaca. Tako je bilo i s ogulinskom podružnicom. No, nakon Prvoga svjetskog rata planinarski se entuzijazam ponovno rađa i u Ogulinu je već 1921. obnovljena podružnica HPD-a pod istim imenom – »Klek«, s čak 109 članova. Klek je bio meka planinara iz cijele Hrvatske, također i meka pionira hrvatskoga predrat-nog alpinizma, a ogulinski su planinari bili ugodni domaćini, kako je zapisano u starom tisku. Nakon Drugoga svjetskog rata, odnosno od 1950., ogulinski se planinari okupljaju u PD-u Klek i već 1954. započinju s izgradnjom planinarskog doma podno vršnog dijela planine, a koji završavaju četiri godine poslije (planinarski dom Klek, 1000 m).

Planinarska aktivnost usmjerena je ponajviše na uređenje doma, planinarskih staza na Kleku i okolici, a 1979. otvorena je Ogulinska planinarska transversala Modruš – Klek – Bijeće stijene. Transverzala je vodila putovima znamenitosti NOB-a kroz Veliku Kapelu, a počinjala je u Modrušu, mjestu burne prošlosti, vrlo

Klek – Ogulin, vodič izdan 1974. povodom 100. godišnjice organiziranog planinarstva u Hrvatskoj i Jugoslaviji te proslave na Kleku. Izdavač je TD Ogulin u suradnji s PSH-om i PD-om Klek iz Ogulina

važnom toponimu hrvatskog srednjovjekovlja, iznad kojega se danas nalazi Tržan-grad, razvaline franko-panskoga kaštela iz vremena kad je Modruš bio središte Modruške županije, sjedište biskupije, te kao i Ogulin, u vlasništvu velikaša Frankopana. Ogulinska transversala danas nije aktivna, no planinarska je staza obnovljena. To je najbolji način za upoznavanje prirodnih i povijesnih znamenitosti, kao i mitova i legendi kojima taj kraj obiluje. Već smo u travanjskom broju časopisa spomenuli da je narodna predaja ogulinskoga kraja

bila temelj za bajke naše velike spisateljice Ivane Brlić-Mažuranić, rođene u Ogulinu 1874. Ta je godina važna i zato što je tada osnovan HPD, a već smo saznali da se ideja o osnivanju društva rodila upravo u Ogulinu, u proljeće iste godine, prilikom pohoda na Klek i druženja trojice velikana – Bude Budisavljevića, hrvatskog književnika i gospićkog župana, dr. Johanna Frischaufa, profesora Sveučilišta u Grazu, te Vladimira Mažuranića, oca Ivane Brlić-Mažuranić.

Faleristika PD-a Klek iz vremena prije Domovinskog rata vrlo je raznolika. Najstarije značke nastale su tijekom pedesetih i šezdesetih godina 20. stoljeća u Kasunovoj radionici u Zagrebu, i to u više varijanata. Poslije su značke nešto skromnije kvalitete izrade. Značke su naručivane i u povodu obljetnica, a poznate su dvije »turističke«, nazovimo ih tako, premda po motivu pripadaju planinarskoj faleristici. Na jednoj je prikazan Molinarijev most na Dobri u Ogulinu, zaštićeno kulturno dobro duljine 72 metra. Most je sagrađen 1874. kao dio Rudolfine, ceste koja povezuje grad podno Kleka te Gorski kotar s Novim Vinodolskim. Među značkama se ističu stare značke Ogulinske transversale u dvije boje – srebrnoj i brončanoj, a koje su se dodjeljivale kao nagrade za obilazak transversale.

Današnji znak društva nema veze s onim predratnim, koji vidimo na značkama, ali vrlo je slikovitog

dizajna, s kombinacijom motiva: istaknutim vrhom Kleka, »klečkim vješticama« iz pučkih predaja o pojavljivanju vještica na Kleku, te frankopanskim kaštelom, poznatim po imenima Zulumgrad ili Đulin grad, koji se nalazi iznad ponora rijeke Dobre u Ogulinu.

Klek - kolijevka hrvatskog planinarstva

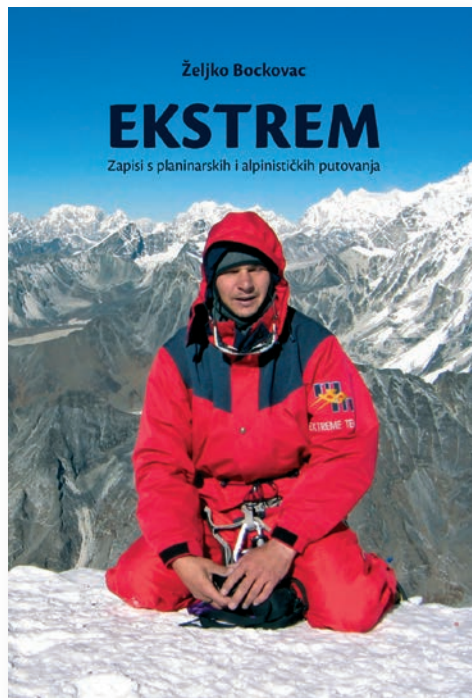

Željko Bockovac: Ekstrem Zapisi s planinarskih i alpinističkih putovanja

Knjiga »Ekstrem« Željka Bockovca dvostruko opravdava svoj naslov. To je u jednu ruku priča o Speleološko-alpinističkom klubu Ekstrem iz Makarske, a u drugu priča o ekstremnim djelićima slagalice auto-rova života, premda je u današnjem svijetu sve teže odrediti gdje počinje i završava nešto ekstremno jer je to sve više stvar osobne percepcije.

Bockovac je dobro poznat u hrvatskim alpinističkim krugovima kao sudionik i vođa brojnih zahtjevnih tura te dobar penjač i u suhoj stijeni i u ledu. Speleologija, planinarenje i alpinizam u Makarskoj, gdje je započeo svoj planinarski put, bili bi bez Bocka, kako mu glasi nadimak, znatno siromašniji. Planinariti je počeo u HPD-u Biokovo, a nemiran duh koji je tražio više naveo ga je da bude jedan od suosnivača SAK-a Ekstrem. Nakon preseljenja u Split, djelovanje je nastavio u HPD-u Mosor, a posljednjih godina živi u Zagrebu, gdje sudjeluje u radu HPD-a Željezničar i HPD-a Zagreb-Matica. Sudjelovao je u brojnim alpinističkim pohodima diljem svijeta, od kojih je mnoge organizirao i vodio. Ni kao autor nije nepoznat jer je do sada objavio dvije knjige: »Deset godina SAK-a Ekstrem« i »Cordillera Blanca – Peru, vodič i priče«. Tvrdoukoričenu knjigu »Ekstrem«, zbirku zapisa s planinarskih i alpinističkih putovanja, autor je izdao u vlastitoj nakladi.

Knjiga počinje dojmljivim scenama iz djetinjstva i Domovinskog rata, gdje se već osjeti jednostavna toplina i lakoća života koja Željka prati kroz sve priče skupljene u toj knjizi. Redom se selimo s Grossglocknera na Ararat, s Cetine na Aljasku, hodamo zajedno s autorom Peruom, Marmoladom i

Eigerom, penjemo se na Dufourspitze i užasavamo se potresa u Nepal. Sve uspjehe i neuspjehe, sve vesele i tužne situacije, predivne dane i katastrofe, poput lavina i potresa, autor opisuje jednakom dozom životnosti, ne čineći od katastrofa i neuspjeha dramu, niti od uspjeha pretjerane ushite. Kao iskusan alpinist i planinar, dobro zna procijeniti trenutak kad treba odustati jer o takvoj odluci ovisi mnogo više od samog uspona na neki vrh.

Na kraju knjige autor nas vodi na upoznavanje s onima koji su ovdje, ali kojih više nema. U trima poglavljima autor opisuje svoje planinarske susrete i doživljaje s Edom Reteljom, Tonijem Rosom, Krešimirom Milasom, ali i Arminom Gazićem, koji su svoje živote ostavili u planinama. Posljednja dogodovština na Piz Bernini lako je mogla nastaviti slijed onih koji su tu, ali ih više nema, ali Željko je let niza strminu uspio preživjeti zabivši se u nakupinu dubokog snijega, kao u balu sijena. Da je završilo drugačije, ne bismo u rukama imali ovu knjigu i uživali u autorovim pustolovinama. Svoje dojmove o ovoj knjizi i autoru završnim su riječima dali Vladimir Mesarić i Rene Lisac.

Knjiga se može nabaviti u Uredu HPS-a ili kod autora, po cijeni od 15 eura.

Damir Šantek

Željko Bockovac u Himalaji

1. 5.	Proslava Prvoga svibnja PD Sveti Ilija, Orebić	11. 6.	18. Virovitički susret planinara HPD Papuk, Virovitica
6. 5.	Pohod 13. Proljeće u Šumi Striborovoj PD Kamenjak, Rijeka	11. 6.	30. Antunovski piknik PD Krndija, Našice
7. 5.	34. Pješačenjem do zdravlja PD Strilež, Crikvenica	11. 6.	5. pohod na Snježnik i Trofej Platak HPD Platak, Rijeka
7. 5.	Piknik na Cesargradu HPD Cesargrad, Klanjec	11. 6.	Orijentacijska vježba SPV-a Rijeka SPV Rijeka, Rijeka
7. 5.	Pohod PD-a Pinklec PD Pinklec, Sveta Nedelja	17. 6.	Dan PD-a Naftaplin PD Naftaplin, Zagreb
7. 5.	Slivin pohod PD Petrov vrh, Daruvar	17. 6.	Dedin pohod po Medvednici PD Medvednica, Zagreb
13. 5.	Dan medicinskih sestara PD Naftaplin, Zagreb	18. 6.	20. Pohod po Goranskom planinarskom putu HPD Zagreb-Matica, Zagreb
13. 5.	Pohod Jubilarnim jankovačkim planinarskim putem HPD Bršljan-Jankovac, Osijek	18. 6.	Dan Lipe, 71. rođendan HPD-a Lipa HPD Lipa, Sesvete
14. 5.	14. Pohod po Planinarskom putu Velebno HPD Zagreb-Matica, Zagreb	18. 6.	Pohod na Veliku Slavicu PD Pljusak, Rijeka
14. 5.	Memorijal Andrije Petriča PD Opatija, Opatija	18. 6.	Pohod Tragom vitezova Ivanovaca PK Ivanec, Ivanec
21. 5.	9. tradicionalni uspon na Mali Petehovac HPD Petehovac, Delnice	23. – 25. 6. Obilježavanje 100. obljetnice planinarstva u Zlataru HPD Oštrc, Zlatar	
21. 5.	Dan HPD-a Belecgrad, Belec – 25. obljetnica HPD Belecgrad, Belec	24. 6.	Pohod na Bijelu kosu PD Rudač, Moravice
21. 5.	Dan PK-a Scout PK Scout, Samobor	25. 6.	Bosutski dani PD Frankopan, Rokovci – Andrijaševci
21. 5.	Japetićevo pohod HPD Japetić, Samobor	25. 6.	Ivanje na Ivančici HPD Ivančica, Ivanec
25. – 30. 5.	Pohod na Mljet PD Mljet, Govedari	25. 6.	Izlet na Babića jezero SPV Šibenik, Šibenik
27. 5.	4. pohod Tragom prvog izleta HPD-a na Sljeme Planinarski savez Zagreba, Zagreb	25. 6.	Sveitoivanjski pohod PD Izvor, Kalinje – Sveti Ivan Zelina
27. 5.	Obilazak Staze 7 vrhova PD Petrov vrh, Daruvar	30. 6.	Noćni uspon na Malačku – Noć punog mjeseca HPD Malačka – Donja Kaštela, Kaštel Stari
28. 5.	Pohod PD-a Vrapče PD Vrapče, Zagreb	1. 7.	Obilježavanje 50. obljetnice PD-a Željezničar PD Željezničar, Gospić
3. 6.	6. Pohod za hrvatske branitelje poginule na Velebitu HPD Gora, Zagreb	1. 7.	Petrovo na Petrovom vrhu PD Petrov vrh, Daruvar
3. 6.	Dan planinara HPD-a MIV HPD MIV, Varaždin	1. 7.	Tradicionalni noćni uspon na Svetog Juru HPD Imotski, Imotski
3. – 4. 6.	DANI HRVATSKIH PLANINARA (Papuk, Velika) HPS i HPD Sokolovac, Požega	2. 7.	Ljetni pohod Vinica – Martinščak HPD Vinica, Duga Resa
4. 6.	Cvjetne staze Ravne gore, ljetni pohod – ljiljan zlatan PD Ravna gora, Varaždin	2. 7.	Obilježavanje Dana grada Vrgorca i blagdana sv. Petra i Pavla – Pohod na Gradinu (vrh Gomila) HPD Vrgorac, Vrgorac
		2. 7.	Pohod Zora na Učki PD Kamenjak, Rijeka

HRVATSKI PLANINARSKI SAVEZ
HPD SOKOLOVAC, POŽEGA

DANI HRVATSKIH PLANINARA

Papuk, Velika

3.–4. lipnja 2023.

INFO

Hrvatski planinarski savez, www.hps.hr, hps@hps.hr

HPD Sokolovac, Požega, hpd.sokolovac@hps.hr

Premetaljka:

OBRNI PEĆ

[ime vrha]

Rješenje premetaljke iz prethodnog broja:

VOSAK, ČIČAK, ŠLJIVE =
ČEŠLJAKOVAČKI VIS

Kada odgonetnete rješenje!

Rješenje premetaljke prijavite do 20. svibnja 2023. putem web obrasca na stranici

<https://www.hps.hr/premetaljka/>

Točno rješenje i imena čitatelja koji ga prijave objavit ćemo u idućem broju.

Točno rješenje premetaljke iz prethodnog broja do zaključenja ovoga broja prijavili su:

(Redoslijed imena ne prikazuje vremenski redoslijed prijava rješenja i ne predstavlja rang-listu čitatelja!)

1. Ivica Čepuran, HPD Martinščak, Karlovac
2. Krunoslav Ružić, PD Kalnik, Križevci
3. Darko Prusina, PD Zantlija, Osijek
4. Ivan Parlov Matan, HPD Sveti Jure, Zagvozd
5. Paula Horvatić, HPD Zaprešić, Zaprešić
6. Sanja Šušak, HPD Mosor, Split
7. Roan Rašuo, PD Skitaci, Labin
8. Sergej Stipanić, PD Kamenjak, Rijeka
9. Tomislav Martinelli, HPD Gora, Zagreb
10. Dijana Maljevac, PD Medvednica
11. Čedomir Diklić, HPD Bršljan-Jankovac, Osijek
12. Snježana Šimunović, PD Kamenjak, Rijeka
13. Dario Abramović, PD Kamenjak, Rijeka
14. Vlasta Klem, HPD Liska, Ilok
15. Tatjana Radić, NOPD Kočari, Sinj
16. Dubravka Hržica, PD Zagorske steze, Zabok
17. Milica Laco, PD Kamešnica, Otok
18. Vesna Čaplar, HPD Željezničar, Zagreb
19. Frane Marković, HPD Japetić, Samobor
20. Željko Vinković, HPD Bilogora, Bjelovar
21. Ivan Gracin, HPD Runolist, Zagreb
22. Krešimir Gracin, HPD Runolist, Zagreb
23. Dejan Šimunović, HPD Petehovac Delnice
24. Domagoj Pavlin, HPD Željezničar Zagreb
25. Marija Olujić, PD Kamenjak, Rijeka
26. Davor Protulipac, HPD Martinščak, Karlovac
27. Nedjeljko Fistonić, PD Imber, Omiš
28. Jasna Fistonić, PD Imber, Omiš
29. Marijan Turković, HPD Klek, Ogulin
30. Ivan Sadaić, PD Zagorske steze, Zabok
31. Marica Ivanković, HPD Zagreb-Matica, Zagreb
32. Mirjana Malenica, HPD Dirov brijeg Vinkovci
33. Nataša Demut, HPD Zagreb- Matica, Zagreb
34. Ivica Capan, PD Dubovac, Karlovac
35. Jozo Bušić, HPD Strmac, Nova Gradiška
36. Zoran Mihalj, HPD Cibalia, Vinkovci
37. Ružica Medvarić-Bračko
38. Daliborka Pavlin, HPD Željezničar, Zagreb
39. Marko Drinovac, PD Planinorci, Zagreb
40. Karlo Krsnik, PD Planinoci, Zagreb
41. Draženko Fabijanić, HPD Željezničar, Zagreb
42. Ante Škovrlj, PK Split, Split
43. Alojz Zetović, HPD Runolist Zagreb
44. Ina Šaponjić, PK Gojzerice, Požega
45. Moric Vahtarić, HPD Vinica, Duga Resa
46. Dragica Šibenik, PD Frankopan, Rokovci Andrijaševci
47. Blazenka Mihalj, PD Frankopan, Rokovci Andrijaševci
48. Ksenija Protrka, SAK Ekstrem, Makarska
49. Zrinka Lukinić, HPD Gora, Zagreb

Na putu prema Češljakovačkom visu (Papuk)

BRDO KNJIGA

Festival knjiga i planina

ČETVRTAK, 18. 5. • Centar za mlade Bunker, Samobor

19:00 Otvaranje izložbe „Vrapci na brdu“

Marela Kovačević Đukez, Hrvoje Đukez, Ines Gverić Korkut, Alem Korkut, Martina Meštrović, Marko Meštrović, Renata Ladović Meštrović, Igor Meštrović

19:30 SVEČANO OTVARANJE FESTIVALA – Najava serijala HRT-a „Planine“

Doris Pinčić Guberović – voditeljica epizode Premužičeva staza; Ivica Prtenjača – voditelj epizode Osorščica; Maja Tokić i Nataša Kraljević Kolbas – autorice i urednice serijala; moderira Milan Majerović-Stilinović

20:30 Predstavljanje knjiga „Gore uma“ i „Živa planina“

Branislav Oblučar, prevoditelj knjige „Živa planina“; Edo Popović, književnik; moderira Ivica Prtenjača; ulomke iz knjiga čitaju Doris Pinčić Guberović i Ivica Prtenjača

PETAK, 19. 5. • Centar za mlade Bunker, Samobor

18:30 Predstavljanje knjige „Sela i stanovi na Velebitu“

S autoricom knjige Anom Lemić razgovara Edo Popović

19:30 Okrugli stol „Staze iz kojih rastu knjige“

Tatjana Šavorić, Ranko Dragičević i Nikola Horvat – hodači na duge staze i autori knjiga; moderira Dražen Klarić

20:30 Predstavljanje knjige „Srce moga medvjeda“

Milan Majerović-Stilinović, autor; Roman Simić, urednik; ulomke iz knjige čita glumac Alen Šalinović

Glazbeni gosti večeri: Lela & Joe Kaplowitz

SUBOTA, 20. 5. • PP Žumberak / Centar za mlade Bunker, Samobor

09:00 Izlet na Žumberak

Pješački izlet na Žumberak s organiziranim prijevozom iz Samobora

- U potragu za staroslavenskim mitovima djecu i odrasle po Žumberku vodi ilustrator Zdenko Bašić
- Na dužoj kružnoj turi hoda se i vježba uz Tomislava Dolušića, autora knjige „Born to Flow“

18:30 Predstavljanje knjige „Planine Slovenije“

S autorom knjige Andrejem Stritarom razgovara Alan Čaplar, planinarski publicist i tajnik HPS-a

19:30 Alpinističko predavanje

Iztok Tomazin, alpinist, liječnik, član slovenskog GSS-a, autor osam knjiga

20:30 Predstavljanje knjige „Penjačevi zapisi“

Stipe Božić, autor; Drago Glamuzina, urednik; ulomke iz knjige čita Vedran Mlikota

NEDJELJA, 21. 5. • Samoborsko gorje

09:00 – 15:00 Kulturno uzdizanje na Samoborsko gorje

Neformalno druženje gostiju i posjetitelja festivala na pješačkoj turi u PP Žumberak – Samoborsko gorje uz kreativne pauze tijekom kojih će se čitati ulomci iz djela hrvatske planinske književnosti uz glazbenu pratnju.

Organizator: **Libricon**[®]

Festival
podržavaju:

Suorganizator:

GET MOVIN'

MAMMUT
SWISS 1862

NOVO U HERVISU

SHUKSAN TOUR GTX

Muška ili ženska planinarska vjetrovka

Visokokvalitetna 2,5-slojna vodootporna tkanina - **GORE-TEX®** za potpunu zaštitu od vremenskih uvjeta -
Vodeni stupac: 28 000 mm - Zračnost: RET < 9 m² Pa/W - Vodoodbojna impregnacija - Materijal s certifikatom
Bluesign® - bez PFC-a - Vodootporna, lagana i iznimno se lako slaže.

bluesign®
PRODUCT

WWW.HERVIS.HR